

Nr 184.

Av herr **Lindhagen**, *om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag rörande skatt å jordvärde.*

Den så kallade jordvärdereformen hör till sådana spörsmål i tiden, som man icke kommer ifrån, även om man vill det. Det är därför bäst för oss litet var att ju förr dess hellre försöka sätta oss in i frågan i stället för att undanskjuta densamma i det längsta. Vid riksdagen 1907 och även 1911 och 1912 kom saken motionsvis före i Andra kammaren. Den obekantskap med de elementäraste grundtankarna i ämnet, som därvid uppenbart framträdde, utgör ett tillräckligt skäl att återkomma till saken, så att den genom ett upprepat begrundande lättare må komma till sin rätt.

Det råder till en början hos allmänheten stor oklarhet om, vad som menas med jordvärde. Följande förklaring däröver kan därför vara på sin plats.

Jorden har intet ekonomiskt värde, vilket det här är frågan om, eller s. k. bytesvärde i och för sig. Det är först i människans tjänst, som den kan uppskattas till något. Ett värde kan uppstå och småningom stegras genom det på jorden omedelbart nedlagda arbetet, såsom odlingsarbete, byggnadsarbete och dylikt. Men därutöver erhåller jorden en värdeförhöjning, uteslutande skapad av de mångahanda konjunkturer, som följa med uppkomsten av ett samhällsliv. Detta senare är det så kallade rena jordvärdet. Med jordvärde i nationalekonomisk bemärkelse menas således den del av marknadsvärdet på jorden, som åstadkommes icke genom besittningshavarnes eget arbete och därpå nedlagda kostnader, utan genom samhällets tillväxt, arbete och företag. Jordvärdet är följaktligen en del av marknadsvärdet, nämligen den del därav, som samhället självt skapat.

I detta sammanhang måste även sägas något om skillnaden mellan jordvärde och jordvärdestegring, vilka båda begrepp man ofta hör om-

talas såsom olika saker. Därmed förhåller sig så, att inför spørgsmålet om beskattning av jordvärdet såsom en samhällets tillhörighet har det ansetts av mången, att av såväl billighetsskäl som politiska opportunitetsgrunder kan man icke beskatta det jordvärde som redan uppkommit. Rättvisligen kunde skatten endast drabba den tillväxt av ett redan befintligt jordvärde, som uppkommer i framtiden. Men för att kunna göra detta, måste man först undersöka och finna det jordvärde, som redan uppkommit. Den saken kommer man icke ifrån. Skillnaden blir således att, på samma gång det redan uppkomna jordvärdet lämnas obeskattat, lägges en extra beskattning på det tillägg till detta jordvärde, som uppstår i framtiden. Med andra ord: »jordvärdestegringen» är blott en del, ofta endast en liten del av hela jordvärdet.

Mången gång framhålles emellertid jordvärdestegring som en annan sak än jordvärde och många tro därför, att så är förhållandet. Detta förvirrar ganska mycket begreppen. Det måste förvirra redan därigenom att jordvärdestegring och jordvärde som sagt äro samma sak och att spørgsmålet utmynnar endast uti olika metoder att behandla olika delar av saken. Jordvärdestegring är i själva verket även ett oriktigt namn, därför att det redan uppkomna jordvärdet har också uppstått genom stegring av ett förutvarande jordvärde, genom en stegring från intet till något och sedan ifrån något till mera, dock eventuellt också genom en förminskning. Vidare är det icke principiellt hållbart att beskatta bara en framtida stegring av jordvärdet därför att, såsom det säges, man icke rimligtvis kan lägga hand på det redan uppkomna, enär det gått i handeln och blivit privat egendom efter utgivande av valuta. Det är nämligen en myckenhet jordvärde, som redan uppkommit och icke gått i sådan handel, utan ligger som ren vinst hos innehavaren. Även det jordvärde, som gått i handeln, är ofta betalt för litet i förhållande till det verkliga värdet. Skulle skillnad här göras, borde den äga rum mellan det jordvärde, som varit föremål för försäljning, och det jordvärde, som icke varit föremål för handel, ehuru som sagt även en sådan skillnad ibland blir haltande.

Men om man tänker på jordvärdets natur, dess egentliga rättsbegrepp, är det helt och odelat en skapelse av någon annan än besittningshavaren, nämligen av samhället självt. Visserligen gives det mycket, som blir så gammalt att gräset gror däröver, som man säger, och då tänkes icke vidare på det. Men i samma mån det kan ådagaläggas, huru ett jordvärde uppkommit och man som sagt finner, att det rättvisligen skulle varit samhällets egendom, då kan det sägas, att spekulationer i denna en annans egendom måste anses såsom en äventyrssaffär.

Spekulanten får därvid, liksom i andra dylika affärer, vara beredd på äventyret, nämligen i detta fall att ägaren, samhället, en gång kommer och gör sin rätt gällande. Då måste han finna sig däri, vilket icke bör utesluta att från samhällets sida tages skälig hänsyn till bestående förhållanden.

Ett ganska analogt fall föreligger exempelvis beträffande det värde, som staten skapat för sockerbruksbolagens aktier genom att lägga tull på socker. Därigenom har en del enskilda fått stora värden av staten. Dessa aktier gå i handeln och man köper dem för det pris de sålunda erhållit. Men en vacker dag erinrar staten köparne om, att dessa värden icke äro fullt legitima, och lägger därför accis på sockret. Härigenom återbördar staten en del av vinsten åt det allmänna. Eller också kan staten avskaffa tullen, vartill den har rätt. Då inträffar också det oundvikliga, att de, som inlåtit sig på spekulation med aktierna och betalat för mycket för dem, göra förlust.

Vill man lära känna och söka förstå jordvärdereformen, måste man vända sig till de principiella utläggningarna av densamma, som givits av Henry George och hans lärjungar. Jordvärdesaken är visserligen som alla sanningar icke ny. Men den behöver som alla sanningar ständigt förnyas. En sådan förnyelse tillämpad på vår tids förhållanden har den nämnda amerikanska tänkaren skapat med sitt uppslag till en jordreform.

Denna saks främsta betydelse ligger i dess sociala innebörd. Den stora gåtan kommer alltid att vara att kunna giva samhället eller allas sammanlagda intressen sitt samt individen vad den med rätta tillhör. Allt, som kan lämna ett avsevärt bidrag till en framryckning mot detta mål, förtjänar att stödjas.

En reform, som vill genom statsmaktens ingripande socialisera jordvärdena eller med andra ord de så att säga av alla frambragta värdena på jord med dess för mänsklig tillvaro grundläggande rikedomar måste tilltala oss. Det ligger något enkelt, lättfattligt och framför allt rättvist i en sådan tanke.

Den principiella jordvärdereformen hoppas av ett dylikt socialt ingripande till en början ett synnerligt hälsosamt inflytande på jordfördelningen. Man är förvissad om att den skall minska priset på jorden och automatiskt utskifta jorden bland folket. Om en markägare, som icke använder sin jord på något nyttigt sätt, får betala jordvärdeavgift för densamma efter enahanda grunder som den, vilken drar vinst av jorden genom att på den nedlägga arbete och omkostnader, blir följden

menar man, att en sådan markägare icke har något intresse av att behålla en mark, som icke ger avkastning, men för vilken han i alla fall får betala jordvärdeavgift. Om systemet, begagnat naturligtvis med lämpor, kunde verka i en sådan riktning, vore därmed ofantligt mycket vunnet.

Sin tyngdpunkt lägger reformen på den lösning av skattefrågan som densamma innebär. Samhällets utgifter böra, menar man, i främsta rummet täckas av dess egna tillhörigheter och således i synnerhet av inkomsterna ifrån det samhälleliga jordvärdet. Däremot är den nuvarande beskattningen av inkomsterna från individernas egen flit både orättvis och hämmande för produktionen. En beskattning av jordvärdet är således ingalunda såsom många föreställer sig en ny skatt till dem som redan finnas, utan är avsedd att ersätta bestående skatter, som därmed skola försvinna och på samma gång utbyta ett orättvist och ofta förödande skattesystem mot ett rättvist och produktionen främjande system. För den händelse inkomsten av jordvärdet icke skulle betäcka samhällets utgifter, vilket många hoppas men andra anse otroligt, medger man emellertid lämpligheten och rättvisan av att en direkt inkomstbeskattning må samtidigt med jordvärdeavgiften fortfarande uttagas av större inkomster och förmögenheter. Visserligen blir detta en dubbelbeskattning i åtskilliga fall, men fog förefinnes som sagt att progressivt beskatta de stora skattebeloppen, som kunna bära det. Däremot skulle systemets princip komma helt de mindre inkomsttagarna till godo och desamma bliva fritagna från varje beskattning av deras flit. En småbrukare exempelvis, som lägger sig vinn om sin jord med största omtanke och idoghet, blir under nuvarande förhållanden belönad härför med ökade skattebelopp på debetsedlarna, under det att ett dylikt äventyr ej drabbar den småbrukare, som vanvårdar sitt jordbruk.

Beskattningsspörsmålet är en huvudfråga i politiken och det synes förbliva så oföränderligen. För att komma till några varaktiga lösningar, är det säkerligen högst nödvändigt att ruska grundligt i de gamla skattesystemen och deras metoder samt blåsa in en levande ande uti de såmedelst uppkomna remnorna. Den georgeistiska jordvärdereformens syften att med upphävande av annan beskattning lägga skatt endast på de samhälleliga jordvärdena samt lämna arbetets och flitens resultat obeskattade kunna ej vara annat än i princip särdeles tilltalande.

Det är därför ganska förklarligt, att upplysningsarbetet om denna sak har visat sig lättast vinna anhängare bland de befolkningslager, som längta efter jord, men ej kunnat få sådan på billiga villkor, samt

inse, att, när de fått jord och skola börja sitt arbete, det senares knappa resultat bör tillfalla dem oavkortat och icke beskäras av skattepolitiken, därest de skola kunna reda sig och hava någon glädje i arbetet. Uppenbarligen är det av denna grund, som de danska småbrukarnes eller de s. k. husmännens organisation upptagit denna sak främst på sitt politiska program.

I detta sammanhang må erinras, att de gamla grundskatterna, som hos oss på senare tider avskaffats, voro en helt annan skatteform än den ifrågavarande jordvärdebeskattningen. Dessa sekelgamla orättvisor, såsom man kallade dem, vore fixa utan hänsyn till värdeförändringar, drabbade all jord godtyckligt utan rimlig hänsyn till värdet och lika eller ofta kanske mest den jord som hade minsta jordvärdet samt fritog slutligen alldeles viss privilegierad jord utan hänsyn till värdet. Detta var verkligen orättvist. Anhängare av en jordvärdebeskattning beklaga dock, att grundskatterna borttogos utan att ersättas med en jordvärdeskatt. För övrigt var avskrivningen av grundskatterna kanske till stor del en present blott till den då levande generationen av jordbrukare. Ty jorden har sedermera allt mer gått i köp till köpeskillingar, som höjts i mån av det ökade jordvärde grundskatternas borttagande medförde. Dylik jord betalar således fortfarande de gamla grundskatterna. Enda skillnaden är, att förr betalades skatten till staten, men nu går den i stället till inländska eller utländska kapitalister.

*

Jordvärdena växla självfallet på olika ställen allt efter som samhällets egen växt företer olika skiftningar. Såsom en allmän regel kan man säga, att jordvärdena samla sig där folket samlar sig. Det är således störst i städerna och framför allt storstäderna med deras omgivningar. Vidare förekomma de avsevärt vid alla andra knutpunkter för samfärdseln, såsom hamnar, järnvägsstationer och dylikt. I övrigt höjas jordvärdena hela vägen utefter de stora stråkvägarna för trafiken, särskilt efter järnvägsanläggningarna. Märkligast torde denna stegring framträda på skogsmarkerna. Gruvor och vattenfall påverkas särskilt starkt i förevarande avseende av konjunkturerna. Det minsta jordvärdet förekommer säkerligen inom jordbruksbygderna, och ligga dessa avlägset från kommunikationer, kan måhända ett samhälleligt jordvärde ej ens i någon mån förefinnas.

Vad åter angår den omfattning, i vilken jordvärdet bör socialiseras, måste man ju säga, att om samhället vore ordnat förnuftigt, bör jordvärdet i sin helhet tillfalla samhället, som skapat detsamma. Det

allmänna borde, med andra ord, åtnjuta hela avkastningen eller den så kallade jordröntan av dess kapitalvärde. Inom det politiska livet hos oss, där man över huvud taget hunnit så långt som att intressera sig något för saken, ligger emellertid stämningen för närvarande företrädesvis på att begränsa sig till den framtida jordvärdestegringen samt även med denna begränsning kanske nöja sig med en beskattning endast av avkomsten av själva kapitalbeloppet. Tages sedan i skatt endast en ringa procent av det, som man sålunda bestämmer sig för att beskatta, kommer jordvärdesförslaget, som i sig självt är av stor och genomgripande betydelse, kanske att rinna ut i sanden och bliva en av dessa bagatellfrågor, med vilka vi till sist slå oss till ro i det parlamentariska livet.

*

Denna georgeistiska jordvärdereform rör sig, som vi finna, inom den nuvarande ekonomiska samhällsordningens ram. Den bibehåller konkurrensen och marknadsvärdena och ställer icke i utsikt något upphävande av det nuvarande produktionssättet. Den är således, såsom man brukar kalla det, allenast socialreformatorisk. Men å andra sidan syftar den så långt på den vägen, att reformens fullständiga genomförande väl skulle kunna betecknas såsom en omdaning. Bland alla reformatoriska uppgifter, som vi för närvarande syssla med på det ekonomiska området, är detta en, som söker verkligen tränga in i grundorsakerna till de ekonomiska olyckorna och egendomens ojämna fördelning samt inom det nuvarande samhällets ram bebåda bättre tider. Det är som sagt möjligt, att man på denna väg skulle kunna redan nu på ett omskapande sätt vrida åtskilligt till rätta, som är ur led i tiden.

Då emellertid jordvärdereformen som sagt bygger på det nuvarande produktionssättet, finner den däri också den naturliga begränsningen för sina verkningar till undanröjandet av bestående missförhållanden. Visserligen skulle, om reformen utföres i sina konsekvenser, hela jordvärdet indragas till det allmänna, och därigenom brytes jordmonopolet och avklippas väsentligen de möjligheter till oförtjänta vinster och kapitalanhopningar på enskilda händer, som härflyta från detta monopol. Men det olidliga tillståndet med å ena sidan arbetsköpare och å andra sidan arbetstagare, som äro godtyckligt beroende av de förra och av hela den planlösa enskilda produktionen, detta tillstånd kommer, om ej till graden, så dock till arten att fortvara. Jordvärdereformen kan ej göra anspråk på att gå till botten med denna fråga.

Man får icke heller glömma, att det gagn, jordvärdereformen till

äventyrs kan medföra genom att »automatiskt» främja jordfördelningen, får icke utesluta även andra åtgärder, som kunna vara ägnade att främja samma sak »med omtanke» för särskilda fall och för särskilda personer. I tider, då en storgodsbildning hotar folkets frihet och oberoende mångenstädes, är det oundgängligt att ha till hands även en expropriationslagstiftning, med vilken kan göras ett operativt grepp i det rätta ögonblicket på en viss plats för just de människor, som för tillfället där äro hotade eller behöva jord. Friheten från skatt på inkomster av nedlagda byggnadskostnader kan ej heller hindra, att i städerna boningshus onaturligt byggas upp i många våningar, och det är ingalunda säkert, såsom man tror, att reformen skall förekomma detta genom att uppmuntra till extensivare bebyggande av stadsområdena. Det förnuftiga kommer kanske icke heller här till sin rätt utan en lag eller en naturlag, skulle man nästan kunna säga, som förbjöd att uppföra byggnader för uthyrning av bostäder till andra utöver en höjd av högst tre våningar. Genom ett sådant påbud skulle något inträffa i samhällslivet, som verkligen betydde något.

En svårighet, som nog skall göra sig påmint, är också, att systemet lämnar jordvärdena kvar i enskild besittning och sedan i beskattningens form återbördar den till samhället. Detta måste lätt skapa missnöje, som blir allmännare, ju flera skattebetalarne bliva med tiden. All beskattning är för övrigt en nödfallsutväg, som aldrig kommer att göra människorna glada. Det enda hållbara vore, att samhället organiserades så, att individen utfår endast vad honom med rätta tillkommer utan att han sedan behöver återlämna något och att samhällsvärdena eller allt, som erfordras för de publika ändamålen, inflyter direkt till det allmänna.

Det vore därför gagneligt för de georgeistiska tankarna, om de förblevo en rörelse för vår tid med klar insikt om sin uppgift att bringa hjälp i det närvarande och bana väg för det nya, som skall komma efteråt. Det vore med andra ord olyckligt för denna betydelsefulla rörelse, om den urartade till en skola med anspråk att hava sagt det sista ordet. Enligt all historisk erfarenhet uppkomma de ekonomiska skolorna för att värna om en förbisedd sida i samhällets ekonomiska liv. De ha där haft en stor uppgift att fylla. Men dessa skolor representera som sagt endast en sida av tingen och ha sedan i sin ordning försummat andra viktiga sidor. Då de fullgjort sitt värv och därigenom blivit mäktiga, ha de alltid rest omåttliga hinder för nya berättigade krav. Det kommer även för jordvärdereformen en gräns, då dess principer icke längre kunna göra sig fruktbart gällande.

Man måste se jordfrågan ännu vidare.

Gärna må man föreställa sig, att någonting, som ens i någon mån påminner om det så kallade tusenåriga riket, aldrig skall komma till stånd. Kanske skola kommande erfarenheter oavslutligt bekräfta, att denna uppfattning varit riktig. Men mänskligheten har dock alltid hållit sig uppe genom ett vidhållande i alla fall av hoppet om något dylikt. Då bör det vara icke alldeles otillåtligt att hoppas, att framför allt jorden, grundvalen för tillvaron, en gång skall komma till sin rätta plats och användning i samhällena.

För att tillvaron skall bliva något av en fristad, är första villkoret, att jorden fridlyses från alla de stridigheter, för vilka den nu utgör den främsta tummelplatsen. Man måste med andra ord se en ljusning bortom alla äganderättsfrågor och jordvärdestegringar. En tid sålunda, där jorden ej köpes och säljes, där den ej är någon handelsvara, där jorden ej nyttjas eller kan nyttjas annat än för sina förnuftiga ändamål.

Alldeles främmande för något dylikt är icke heller de nuvarande samhällsförhållandena, icke ens i storstäderna, de nutida jordmissbrukens brännpunkter. I parkområden inom fastställda stadsplaner har man vant sig att se fridlyst mark för ideella värden. Man har vant sig att hålla tankarna borta från att sälja dem för förtjänstens skull eller att reflektera över några jordvärdestegringar på dessa platser. Faran lurar visserligen ännu, då annan äger parkerna än den kommun, där de äro belägna. Statens förtroendemän ha således mer än en gång kastat begärliga blickar på vad man skulle kunna få ut ur statens äganderätt till Humlegården och Kungsträdgården i huvudstaden. Men ett tidens rättsmedvetande har stått i vägen på något sätt, man har icke vågat förgräpa sig på en den verkliga kulturens landvinning. På samma sätt respekteras offentliga byggnader och deras ofta vidsträckta tomtområden. Varför skall man icke kunna hoppas, att även de enskilda medborgarnas boningsplatser en gång skola i rättsuppfattningen och lagarna åtnjuta samma fred? Varför skall man icke kunna tänka sig en gång ett stadssamhälle, där de offentliga byggnaderna och de enskildas trädgårdar med en anspråkslös bostad ligga varaktigt och tryggt blandade om varandra utan hänsyn till central eller mindre central belägenhet och frigjorda fullständigt från alla ekonomiska värdesättningar eller annat jordocker?

Även dessa fjärrsyner — kanske dock ej i allo så fjärran som man tror — kan det vara nyttigt att ej lämna alldeles ur sikte. Så småningom arbeta vi oss fram i den riktningen, hur ofullkomligt det under långa tider än kan bliva.

Denna motion har icke framkommit för att av Riksdagen begära intagandet av någon viss ståndpunkt i förevarande fråga. Den är ett uttryck för en önskan hos stora lager av medborgare, att statsmakterna måtte sätta sig in i ämnet och därigenom bereda även allmänheten möjligheter därtill. Vad särskilt skatteväsendet angår har det allmänna intrycket ej kunnat undgå att bliva det, att man trots mångahanda reformer ej kommit till stort mera än kvacksalveri ännu; det är den bittra sanningen otvivelaktigt på detta område. Under sådana förhållanden tilltalar det oss olärda, om man kunde börja gå mera till botten med ämnet. Och något av en sådan förhoppning vilar, synes det oss, över jordvärdebeskattningen, till skillnad från de metoder, som hittills använts.

Saken har icke kunnat gå alldeles spårlöst förbi under det arbete med beskattningsfrågorna, som från regeringen igångsatts. I slutet av år 1908 framlade professor Cassel efter uppdrag från finansdepartementet en översikt över beskattningen av den oförtjänta värdestegringen å jord i vissa främmande länder. Den berörde jordvärdeskatten, settlementsbidraget och jordvärdestegringskatten, därvid dock det förstnämnda ämnet behandlades särdeles knapphändigt. Sedan tillkallades inom departementet särskilda sakkunniga, vilka sommaren 1909 avlämnade ett förslag till allmänna grunder för en s. k. värdestegringskatt å fastighet. Förslaget gjorde ej någon skillnad mellan åbyggnaderna och själva tomten och var således icke någon jordvärdestegringskatt i egentlig bemärkelse. Över dessa allmänna grunder infordrades en mängd utlåtanden och därvid inkommo en del anmärkningar från olika myndigheter. Sedan uppgjordes inom departementet hösten 1909 ett definitivt författningsförslag i ämnet. Häröver infordrades åter utlåtanden och en myckenhet anmärkningar inkommo från myndigheter och korporationer.

För beredande av allt detta material tillsattes hösten 1910 en fristående kommitté, som hade till uppdrag att följa de en gång givna riktlinjerna med skyldighet att vidtaga de ändringar uti finansdepartementets författningsförslag, som kunde föranledas av erinringarna. Under arbetets gång fann kommittén för sin del det vara riktigare att bygga ett förslag på den verkliga jordvärdestegringsprincipen och fick därför på begäran tillåtelse att för sådant ändamål utarbete ett alternativt förslag. På våren 1912 avlämnade denna kommitté ett förslag i överensstämmelse med sitt ursprungliga uppdrag, vilket sedan remitterades till kommunalskattkommittén. Kommittén har sedermera upplösts, så att endast dess ordförande för närvarande fungerar och är det meningen att han framemot våren 1913 skall avlämna ett förslag i överensstäm-

melse med kommitténs andra alternativa uppdrag. Även detta blir förmodligen remitterat till kommunalskattekommittén.

För att kunna framlägga ett förslag om jordvärdestegringskatt, måste det finnas en utredning om det rena jordvärdet. Utan att genom särtaxering få utränt detta värde eller med andra ord det redan uppkomna jordvärdet, kan man icke inlåta sig på frågan om skatt på den stegring av detsamma, som framdeles kan uppkomma. Emellertid tillhörde denna sak rätteligen kommunalskattekommittén och av den anledningen begärde värdestegringskommittén i september 1911 att få samarbeta med kommunalskattekommittén, vilket beviljades på det sättet, att två personer delegerades från den förra kommittén för att underhandla med denna senare. Saken har sedan utvecklats så, att den ena av dessa personer blivit fast ledamot i kommunalskattekommittén och den andra helt bortgått från uppdragen.

Vad kommunalskattekommittén nu kommer att företaga med saken är icke känt och anledning finnes till den förmodan, att kommittén själv ännu icke på allvar kommit in på denna sak. Några särskilda instruktioner lär den icke ha att inlåta sig på jordvärdefrågan i vidare mån än som innefattas i remissen till kommittén av den andra kommitténs förslag beträffande värdestegringskatt. Men den synes å andra sidan ha fria händer att inlåta sig på ämnet i den omfattning kommittén finner lämpligt.

Då kommunalskatteproblemet och andra skattefrågor stå på dagordningen, är det av vikt att jordvärdebeskattningen och dess underavdelningar icke bliva bortglömda. I det svävande läge, vari saken för närvarande befinner sig inom skatteberedningarna, och med kändedom om det svala intresse, varmed den ännu omfattats, är det särdeles påkallat att ånyo påminna om densamma, icke minst inom riksförsamlingen. Därtill komma sannolikheterna, att kommunalskattekommittén helst begränsar sig till det minsta möjliga.

Den åtgärd, som nu vid sidan av upplysningsarbetet i första hand synes erforderlig, är en författning rörande särtaxering av jordvärdet å jord och andra naturtillgångar av olika slag samt eventuellt koncessionsvärden. Sannolikt inlåter sig kommunalskattekommittén i någon mån på denna fråga. Vi ha nämligen redan här i landet en ansats till en beskattning på det rena jordvärdet. Vid taxering av jord skall nämligen författningens skillnad på själva marken och åbyggnaderna. Detta lär tillämpas ganska godtyckligt, men man gör det dock i en del fall, ehuru det nog icke i allmänhet sker så rationellt, som jordvärdebeskattningens princip kräver. På sådant sätt fås ett särskilt jordvärde på själva marken och därpå utgår skatt.

Särdeles viktigt för denna saks framgång är också att vinna erfarenheter. Det lämpligaste sättet därför är att överlåta åt kommunerna att var för sig bestämma, i den utsträckning de finna lämpligt, att ersätta skatter på byggnader och arbetsinkomster med jordvärdeavgift. Förebilden till en sådan anordning förefinnes mångenstädes.

Då det är billigt och för saken gagneligt, att principiella anhängare av en rationell jordvärdereform även beredas tillfälle att på något sätt komma till tals vid de officiella rådslagen, har jag tilltrött mig att kunna vid denna motion, vilken innefattar min egen uppfattning i ämnet, tillika till närmare belysning av ämnet och utan eget ansvar för innehållet, såsom bilagor åberopa:

1) Officiell redogörelse för jordvärdetaxering i en dansk landskommun;

2) Redogörelse av förre inrikesministern doktor P. Munch för provtaxeringar i Danmark;

3) Om införande av kommunal tomtvärdeavgift i Stockholm, av Johan Hansson;

4) Engelsk jordvärdepolitik, av Johan Hansson;

5) Jordvärdepolitik i västra Canada, av A. J. Nock;

6) Vancouver-Göteborg, en ekonomisk-statistisk redogörelse, av Karl Elander;

7) Förslag till ändrad lydelse av vissa paragrafer i förordningen om kommunalstyrelse i stad, av Nils af Ekenstam.

På grund av vad sålunda anförts, hemställes,

att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsam och uttömmande behandling av jordvärdesförslaget i hela dess vidd samt framläggande för Riksdagen av de förslag, vartill denna beskattningsfråga närmast befinnes böra föranleda, i vilket senare avseende torde särskilt övervägas antagandet av författningar rörande dels särtaxering av jordvärdet å jord och naturtillgångar av olika slag samt eventuellt koncessionsvärden, och dels rätt för kommuner, att, i den utsträckning de finna lämpligt, ersätta skatter på byggnader och arbetsinkomster med jordvärdeavgift.

Stockholm den 26 januari 1913.

Carl Lindhagen.

Bilaga 1.

Officiell redogörelse för utförd jordvärdetaxering i en dansk landskommun.

Medan knappast någon förnekar möjligheten av att i städer och stadsliknande samhällen taxera jord(tomt)värdet råder alltjämt tvekan härom med avseende på landsbygden. Då nu en, som det synes, omsorgsfullt utförd jordvärdetaxering utförts i en hel typisk landskommun på Själland genom statsligt initiativ, bör det ha sitt intresse att få så fullständiga upplysningar som möjligt om just denna taxering. I denna bilaga återgives därför nedan ordagrant i översättning det huvudsakliga i den redogörelse, som taxeringsnämnden bifogar resultaten av sitt arbete.

Den ifrågavarande kommunen, Viskinde—Aunsö, var den enda kommun i Danmark, där *alla* egendomarnas jordvärde upptaxerades under de statsliga provtaxeringarna 1911.

I. Viskinde—Aunsö kommun

Övers.

består av de två kyrksocknarna Viskinde och Aunsö och bildar en sammanhängande areal, en långsträckt fyrkant av cirka en och en halv mils längd och cirka en halv mils bredd, en å två mil från Kallundborg vid nordvästsjällandska järnvägen, som genomskär bägge socknarna och har stationen Svebölle ungefär mitt i kommunen, medan grannstationen Vårslev ligger nära kommunens västliga del. Ingen del av kommunen har mer än cirka en halv mil till station. Holbäck—Kallundborg huvudlandsväg leder genom Viskinde socken. Vid Svebölle station fanns intill 1910 ingen bygd, oaktat järnvägen anlades för mer än 30 år sedan, enär ägaren av omkringliggande jord (Grevskapet Lerchenborg) icke önskat sälja byggnadsplatser. Detta skedde först våren 1910. Under förra året har uppstått en stationsby med cirka 14 nyuppförda hus samt ett större ångsågverk. Om kommunens befolknings- och bebyggelseförhållanden i övrigt lämnas följande officiella siffror:

	Viskinde socken	Aunsö	Kommunen i sin helhet
Folkmängd 1911	1,025	644	1,669
Hartkorn ¹⁾	295	154	449
Areal, tunnland	3,682	1,935	5,617.

¹⁾ Bonitetsenhet i Danmark, närmast motsvarande vårt mantal, ehuru mera pålitligt.

II. Grundprinciper för provtaxeringen. (Efter A-reglerna¹.)

Före själva utförandet av provtaxeringen har kommittén å flera möten dryftat grundprinciperna för taxeringen, såsom dessa äro uttryckta i finansministeriets regler under litt. A. Huvudregeln är här, att jordvärdet bör vara lika med vad *en förständig köpare* skulle vilja betala för det obbyggda jordstycket, när detta tänkes använt på ett ekonomiskt fördelaktigt sätt. Med flit har bortsetts från alla särskilda hänsyn till den ypperst tänkbara användning, som skulle kräva tekniska och ekonomiska förutsättningar, vilka ligga utanför det normala, och kommittén har därför endast tagit en allmänt god och förständig samt ekonomiskt försvarlig användning av jorden som utgångspunkt för sitt bedömande såväl av jordbruk som av all annan jord.

a. Jordbruksjord.

Med avseende på jordbruksjord föreskriva reglerna vidare, att taxeringen bör ske under hänsyn till vad jorden får antagas efter ortens pris att kosta, när den tänkes höra till en *medelstor bondgård*. Genom denna villkorliga regel har åtminstone skenbart företagits en inskränkning i den ovan angivna huvudregeln, ty en förständig köpare vill möjligen icke vara bunden till att använda ifrågavarande jordstycke just till en bondgårds drift. Särskilt i våra dagar, då en allmän plikt till upprätthållandet av bondgårdsdrift endast påvilar vissa huvudparceller, skulle det vara något värdenedsättande för den övriga jordbruksjorden, om denna pålades en dylik inskränkning i användningen, enär den därigenom skulle avskäras från den nu för tiden tilltagande möjligheten till värdestegring genom försäljningar till fortsatt utstyckning i mindre jordbruk. Denna möjlighet till prisstegring måste sägas vara så allmänt erkänd, att den påverkar jordvärdet mer eller mindre starkt överallt på landsbygden. Särskilt har denna möjlighet, att kunna sälja mindre parceller, bland annat till småbruk, till jämförelsevis höga pris, otvivelaktigt lett till stigande värden för *all* utstyckningsmöjlig jord och icke blott för den jord, som faktiskt sålts för sådant ändamål.

När kommittén emellertid vid övervägande av detta spörsmål det oaktat hållit sig till den av finansministeriet fastslagna inskränkta bestämmelsen, att jorden, oavsett att dess faktiska användning möjligen för ögonblicket är en annan, och oavsett dess värdemöjligheter som utstyckningsföremål, bör värdesättas som hänhörande till ett *medelstort bondebruk*, så sker detta, *dels* från den synpunkten, att denna driftsform intill vidare får sägas vara, om icke den vanligaste,²) så den *normala* i Danmark, eftersom över $\frac{2}{3}$ av jordbruksjordens hartkorn ligger under sådant bruk; *dels* dessutom som följd av att det högre priset för jordbruksjord i verkligheten måste sägas

¹) Även så kallade B-regler förekommo, men då dessa allmänt ansågos otillfredsställande, ha de och vad till dem hör utelämnats.

Övers.

²) Det fanns i Danmark år 1905 cirka 70,000 bondgårdar med sammanlagt cirka 241,000 tr hartkorn; cirka 121,000 småbruk med 42,000 tr hartkorn och cirka 2,100 egendommar med över 12 tr hartkorn med i allt 58,000 tr hartkorn.

vara konstlat åvägabragt och vara omöjligt, såvida all dansk jord skulle tänkas använd på detta sätt, varför detta överpris eller nödpris får antagas bortfalla med de orsaker, som framkalla denna prislehöjning i våra dagar.

Som sådana orsaker skall kommittén peka på såväl de särskilda förmåner (statsgaranti för husmanskreditsföreningarna) varigenom staten sedan 1880 har framkallat husmansbruks (småbruks) bildande, som framför allt de gällande lagbestämmelserna om åvägabringande av jord till lantarbetare och husmansbruk, vilkas förmåner med avseende på billiga lån ganska otvivelaktigt har drivit jordpriserna kännbart uppåt, icke blott för de faktiskt upprättade statssmåbruken men också för all annan utstyckningsmjölig jord över huvud. Vidare verka bestående sociala förhållanden, såsom den gängse arbetslönsens höjd för lantarbetare, otvivelaktigt också här i omvänt förhållande, så att en sänkning av arbetslönen kommer att driva den jordköpande lantarbetarens anbud på jord uppåt, medan en höjning av daglönen skall bidra till att minska efterfrågan, och följaktligen ha tendens till att sänka priset på den utstyckningsmjöliga jorden.

Då nu dessa olika orsaker till nuvarande höga pris på småbruksjord icke kunna erkännas vara obetingat permanenta, utan bland annat beroende av en förändrad lagstiftning på ifrågavarande områden, och *då* en utstyckning av *all* dansk jord till småbruk, som redan anmärkts, överhuvud icke är möjlig, eftersom ett tillräckligt antal köpare därtill icke kan åvägabringas, måste kommittén anse det fullt korrekt, att det vid en allmän och officiell taxering ses helt bort från de nämnda, från onaturliga och tillfälliga orsaker härledande höga jordpriserna, och att det endast tages hänsyn till jordvärdet vid den driftsform, *bondgården*, vilken visserligen i antal icke är störst, men dock i areal och hartkorn är mest omfattande.

Att vår taxering till jordvärdeavgift (jordskyld) härigenom möjligen skall komma något *under* vad som för varje enskild egendom sedd för sig och med kalkylerade utstyckningsmöjligheter in mente, kan beräknas som handelsvärde, är ganska otvivelaktigt; men detta bevisar blott, att en del av det gängse handelsvärdet ofta är en konstprodukt, som blott uppehålls av »konjunkturer», vilka härleda sig från legala och sociala förhållanden, som ingalunda äro permanenta, men antagligen efter hand som kändedomen till hithörande förhållande stiger, skola bliva avlägsnade eller skola upphöra eller upphävas på direkt eller indirekt väg.

Även med avseende på jordbruksegendomar, som utnyttjas i *större* driftsformer än en medelstor bondgård, måste kommittén erkänna, att den sistnämndes jordvärde med rätta bör tagas som utgångspunkt vid en allmän och officiell taxering till jordskyld (jordvärdeavgift), även om jordvärdet därigenom kommer upp något *över handelsvärdet* för sådana större arealer under stordrift. Ej heller här bör den särskilda driftsform, som en ägare villkorligen giver ett jordstycke, kunna medföra en förändring i dettas officiella avgiftsplikt (skyldplikt) till det offentliga och följaktligen ej heller till den officiella taxeringen. Ty utgångspunkten för denna måste, som i finansministeriets regler under A. fastslagits, vara värdet per arealenhet — lika för jord av lika beskaffenhet och läge — oavsett om den tillhör en större eller mindre egendom.

Vid vår nedanstående taxering har kommittén alltså noga fasthållit den givna och korrekta synpunkten: vad en förståndig köpare, som var hänvisad att bruka jorden som en medelstor bondgård, skulle kunna ge för den obebyggda jordbruksjorden.

b. *Annan jord.*

Utanför de egentliga lantbrukens och därtill bäst ägnad jord finnes i Viskinde—Aunsö kommun jämförelsevis blott få andra jordegendomar.

Såsom ägnade till att bedömas som byggnadsgrund har kommittén vid personlig undersökning på stället endast funnit följande: *Viskinde kyrkoby, Swebölle stationsby* och vissa hörntomter i Swebölle by, och äro gränserna för dessa arealer, vars jordvärde är angivet per kvadrataln, påvisade av kommittén.

Det måste emellertid erkännas, att en sådan gräns alltid kommer att vara något villkorlig, även om den vid detta tillfälle icke kunde vålla vidare svårighet, enär det särskilt för Swebölle stationsby finnes en naturlig gräns i de befintliga vägförhållandena. Kommittén anser emellertid icke, att det vid en eventuell framtida allmän jordvärdetaxering behöves vara några stora betänkligheter förenade med att pålägga taxeringsmyndigheten, under noggrant aktgivande på lokala förhållanden, skyldigheten att fastslå en sådan gräns (eventuellt flera bälten eller zoner) för den egentliga byggnadsjorden i landsbyar och stationsbyar, särskilt när det är givet, att nästa taxering bör företagas inom en kort tidrymd (1, 3 eller 5 år) och taxeringsmännens egen uppfattning endast skall gå ut på att fastslå vilken jord, som intill nästa allmänna taxering kan förväntas bli »*mogen*» till byggnadsplatser; detta får dock framför allt icke förväxlas med huruvida denna jord kan förväntas *faktiskt använd* (såld), vilket sista beror på jordägarens villkorliga bestämmelse och därför måste vara taxeringsmyndigheter och skattemyndigheter ganska likgiltigt. Men det synes kommittén, som om bedömandet av vilka utvecklingsmöjligheter en given by kan ha inom en kort tidrymd, icke är väsentligt skiljaktigt från det allmänna bedömandet av ett visst jordstyckes läge innanför eller utanför en given värdelinje. Dock blir det förmodligen här som i sin helhet vid en ny allmän jordevärdetaxering tydligt nog behov för den centrala och ledande taxeringsmyndigheten av en större och mera tekniskt utbildad personal, än som hittills stått till buds.

Utanför de åsatta gränserna för byarealerna är möjligheten för försäljning av byggnadsplatser endast taxerad genom en allmän höjning av jordbruksjordvärdet på grund av särskilt gott läge vid befintliga huvudvägar, vilket är i överensstämmelse med härovan framställda grundprinciper för jordbruksjordens taxering i och för jordvärdeavgift. Där det icke förekommer ett *allmänt* behov av byggnadsplatser (och i så fall måste jordstycket förutsättas att ligga innanför den åsatta byjordsgränsen), skall försäljningen av en eller flera enstaka byggnadstomter före nästkommande taxering knappast böra sägas medföra något större jordvärde för de jordbruksarealer, som beröras därav.

Innanför de av kommittén sålunda fastslagna gränserna äro de till byggnadsplatser och dylikt ägnade jordstyckena åsatta ett jordvärde motsvarande vad liknande parceller redan sålts eller kunnat förväntas sålda till, i det noggrann hänsyn tagits till den väntetid, som naturligen måste beräknas, innan ifrågavarande jord kan antagas *mogna* till bebyggnad. Däremot har naturligtvis ingen hänsyn tagits till huruvida en given byggnadstomt, som redan är upptagen, t. ex. av en särskilt blomstrande handels- eller hantverksförening, därigenom har fått ett särvärde för brukaren, som endast beror på dennes egen privata verksamhet.

Finnes däremot anknutet till ett jordstycke ett *särvärde*, som icke härleder sig av brukarens arbete, men däremot från yttre förhållanden, har detta särskilda jordvärde upptagits till bedömande under vår taxering.

Detta har varit händelsen i tvenne egendomliga fall, som därför här skola anföras.

1) *Aunsö gårds stenbrott.*

På huvudgården av Aunsö markers områden finns en ganska betydande areal som dels är använt, dels ägnar sig till framtida användning som »stenbrott», i det på lätt tillgängligt djup förekomma betydliga lager av större och mindre sten och grus, användbara till järnvägsballast och byggnadsmaterial. Den på så sätt f. n. brukade arealen utgör omkring 4 tunnland, och sedan ifrågavarande material äro avlägsnade, har jorden icke förringats i godhet för användning till jordbruk eller plantering. Jordstyckets rikedom på sten är dock icke en egendomlighet särskilt för ifrågavarande areal, enär dylika stenmassor antagligen finnas spridda på andra tillstötande arealer i trakten. Men vad som giver Aunsö gårds stenbrott sitt särvärde är den omständigheten, att det genom en *spårförbindelse* är knutet till statsbanorna, så att materialerna kunna exporteras till avsides liggande orter, bl. a. även till Köpenhamn. För så vitt stenbrottet var hänvisat till avsättning av sten och grus med dragare till den lokala marknaden, skulle det icke ha något särvärde utöver omkringliggande stenfyllda arealer (cirka 200 kronor per tunnland), men spårförbindelsen gör nu, att ägaren (grevskapet L.) har kunnat bortarrendera rätten till att upptaga sten till en entreprenör, som själv betalar alla driftkostnaderna (även för spårförbindelsen) och dessutom kan erlagga en årsavgift, som — ehuru beroende av de bortfraktade materialernas mängd — dock kan anslås normalt till omkring 3,000 kronor årligt netto för ägaren. Det är sålunda här uteslutande *spårförbindelse-rätten* (efter gällande deklaration är denna uppsägbar från statsbanornas sida med tre månaders varsel), som skapar detta särvärde. (I betraktande av, att stenlagrets djup icke är definitivt konstaterat och att priser och avsättningsförhållanden möjligen kunna vara underkastade svängningar i framtiden, erkände kommittén, att det konstaterade årliga normalvärdet icke kunde kapitaliseras med vanlig räntefot, utan att stenbrottets jordvärde blott borde anslås till 50 tusen kronor.)

2) *Kongens mölles(kvarn) vattenkraft.*

I Aunsö socken ligger den s. k. Kongens mölle vid Skarritsjöns utlopp till Hallebyå och tills för några år sedan i full och god drift en vattenkvarn med en vattenkraft, som enligt tillgängliga upplysningar kunde anslås till cirka 12 hästkrafter året om. Kvarnanläggningarna äro emellertid numera väsentligen avlägsnade och vattenkraften obrukad. Det oaktat måste kommittén anse det för givet, att nämnda naturliga vattenkraft åsättes jordvärde, oavsett att den faktiskt icke för tillfället finner användning. Med hänsyn till att vattenkraften lätt ånyo skulle kunna tagas i bruk och då bör kunna ges en ekonomiskt försvarlig användning, bl. a. till drift av elektricitetsverk, liksom att också annat utnyttjande av vattnet kunde tänkas, såsom till fiskdam, fastställde kommittén jordvärdet till 5,000 kronor.

c. *Skogar.*

Ehuru finansministeriet icke tillställt kommittén närmare regler för åsättande av *skogars* jordvärde (jordskyld) har kommittén dock icke varit i tvivel om vilka grundprinciper den borde följa vid bedömandet av i Viskinde—Aunsö kommun befintliga skogar. Dessa äro nämligen i intet avseende gamla, fällbara lövskogar, utan bestå väsentligen av några cirka 20 à 25 år gamla barrskogsplanteringar, på så

fattig jordmån, att vanligt jordbruk där knappast kunde betala sig, och även om dessa skogar befinna sig i jämn och god växt måste kommittén anse, att deras jordskyldsvärde blott kunde beräknas efter den nakna skogsbottens värde, i det den bestående skogens värde under närvarande förhållande måste anses som vederlag för på skogskulturen använt arbete och oersatta kostnader. — I vilken utsträckning denna princip kan användas i fråga om andra skogar, skall kommittén icke uttala sig om.

d. *Sötvattensjöar.*

Av dylika finnes i kommunen endast en, nämligen den lilla Söndersjö invid Aunsö gård med en areal av cirka 10 tunnland. (På grund av dess fiske och värdet för Aunsö gårds avelsgård och mejeri av sjöns is, fastställde kommittén dess jordvärde till 1,000 kronor.)

III. **Fastställandet av jordvärdet (jordpriset).**

Sedan kommittén härovan framställt grundprinciperna för jordvärdets taxering i allmänhet skall här närmare redogöras för olika viktiga enskildheter vid jordvärdets slutliga fastställande och då särskilt vad beträffar byggnadsvärde, grundförbättringar och den nuvarande skattebördan på jorden — allt så långt det rör jordbruksegendomar och blott efter A-reglerna.

a. *Byggnadsvärde och jordvärde.*

Då utgångspunkten för taxeringen måste vara det nakna jordstyckets värde enligt ortens pris och då ingen handel ägt rum av naken jord, i varje fall icke av så stor areal som till en vanlig bondgård, måste kommittén på annan väg söka fastställa grundvärdet (jordpriset).

Först skall anmärkas, att det naturligtvis icke låter sig göra att konstruera ett korrekt jordvärde genom att från det taxerade fastighetsvärdet för beskattning (egendomsskyld) draga byggnadernas värde, varken deras uppföringsvärde eller brandförsäkringsvärde. Taxeringsvärdet är ett helhets-begrepp, vari olika ekonomiska faktorer — jord, byggnader eller användning — ingå enligt ett förhållande, som icke åter kan upplösas genom enkel subtraktion. Och särskilt är brandförsäkringssumman för byggnader mera ett uttryck för intresset i återuppförandet, än någon värdering av byggnadernas materiella värde under växlande förhållanden.

Kommittén fick därför forma sitt bedömande av jordvärdet på självständigt sätt, nämligen genom att konstatera salupriserna för en rad av egendomar i kommunen, som på sista tiden hade bytt ägare, och att på grundval av konkreta undersökningar på platsen söka fastslå huru stor del av den givna köpesumman, som kunde anses utgöra betalning för själva jorden utan byggnader (och förbättringar). Men för att pröva riktigheten av därvid uppnådda resultat har kommittén tillika företagit en sannolikhetsberäkning över vad en förständig köpare, som skulle förvärva ifrågavarande areal till drift av en medelstor bondgård och förse jorden med

lämpliga byggnader m. m., skulle kunna betala i jordpris, när han skulle ha en lämplig ersättning för sitt arbete och sina utgifter. De på detta sätt uppnådda resultaten fastställdes sedan som jordvärde för arealerna ifråga, vilkas naturliga beskaffenhet därnäst undersöktes, för att de skulle kunna tjäna som typer för bedömandet av all jord av samma beskaffenhet och läge.

b. Grundförbättringar.

I överensstämmelse med finansministeriets regler par. 4 skall avdrag från jordvärdet göras, såvida på ifrågavarande areal förekomma privat utförda grundförbättringar, vilka ännu verka värdestegrande och som icke kunna erkännas vara ersatta genom redan uppnått överskott såsom dränering, mörpling o. d.

För att ge kommunens invånare tillfälle att framkomma med upplysningar om förbättringar, deras art, kostnader, ålder o. s. v., utfärdade kommittén en kungörelse i samtliga ortens tidningar med uppmaning till jordägarna att ge kommittén meddelande om sådana grundförbättringar eller andra anläggningar och förhållanden, som kunde antagas få inflytande på ifrågavarande egendoms jordvärde; men intet sådant meddelande ingick. Detta överensstämmer med de lokala kommittémedlemmarnas uppfattning, att icke i kommunen företagits sådana grundförbättringar, som ej kunde sägas vara amortiserade genom förökad skörderesultat.

Kommittén har sålunda inom sitt område icke haft tillfälle att praktiskt sysselsätta sig med avdragsspörsmålet. Däremot finns ett annat område, där kommittén har ansett att avdrag borde göras, och det är för de av jordbrukaren sedan *sista skörden utförda arbetena* och utlägg till utsäde, frö och gödning för löpande skördeår. Enligt sakens natur böra dessa värden icke ingå i det samhällsskapta jordvärdet, och jorden borde därför egentligen taxeras i dess nakna tillstånd omedelbart efter avslutad skörd. Då förhållandet emellertid är detta, att blott få försäljningar av jordbruksjord ske på denna tid av året, och det, när försäljning vid denna tid äger rum, nästan alltid i densamma innefattas helt eller delvis sista årets skörd, så att kännedom om faktiskt inbetalda priser för naken jord vanskligen kan erhållas, har kommittén valt den ståndpunkten att bedöma jordvärdet efter jordens skick vid den tid, då de flesta försäljningar äga rum och då kommittén har avsynat jordarna — nämligen omkring 1:sta maj, när vårarbetet och sådden väsentligen äro avslutade — men därefter, från det sålunda utrönta värdet positivt draga ett lämpligt belopp för jordbrukarens arbete och kostnader på jorden sedan sista skörden. Detta belopp är enligt utförda undersökningar fastställt till cirka 50 kronor per tunnland i genomsnitt. Endast det sålunda nedbringade jordvärdet har anförts i den av kommittén definitivt fastställda taxeringen av jordbruksjord.

Vid sådana tänkbara tillfällen, där en normal grundförbättring icke företagits oaktat möjligheten att genom en sådan uppnå ett större skörderesultat är till finnandes, bör enligt kommitténs mening dessa utvecklingsmöjligheter ingå som led i det allmänna salupriset och taxeringsvärdet till förhöjning av detta, oavsett att möjligheten ännu icke utnyttjas. En sumpig äng, som genom lämplig utdikning och torrläggning kan bringas till att ge ökad skörd, bör just på grund härav stå i så mycket högre pris än en äng där sådana möjligheter icke förekomma, naturligtvis under förutsättning att det förväntade merutbytet står i rimligt förhållande till de nödvändiga omkostnaderna. Och såvida dylika fördelar kunna uppnås endast genom ett gemensamt uppträdande från flera intresserades sida, finnas i gällande

vattenfallslagars regler tillräckliga medel för ett säkert bedömande av de värdeförhållanden, som kunna ha intresse även för taxeringsmyndigheterna.

Ävenså har kommittén ansett, att där en bevisbar försumlig drift har ned-satt ett jordstyckes avkastning, borde man vid taxeringen så långt möjligt icke taga hänsyn härtill utan anse jordstycket i fråga som ett normalt brukat sådant av liknande beskaffenhet. Å andra sidan har kommittén heller icke ansett att man borde taxera ett jordstycke högre, därför att det var i särskilt hög kultur.

c. Jordegendomarnas nuvarande skattebörd.

Enligt finansministeriets regler för A-taxeringarna par. 3 bör taxering till jordvärdeavgift företagas med hänsyn till den å jorden vilande allmänna eller speciella skattebördan till det allmänna, däri inbegripet tiondebördan. Detta följer för övrigt redan därav, att taxering sker på grundval av faktiskt betalda köpesummor, i det det vid dessas fastställande helt naturligt tages hänsyn till skatte- och tiondebördans storlek å området i fråga och den möjligen befintliga skillnad i detta avseende mellan de enskilda egendomarna. Detta sista gäller särskilt med avseende på tiondebördan, där det för de tiondefria gårdarna framkommer särskilda förhållanden. Kommittén har dock — i stället för att beräkna tiondebördans kapitalvärde för varje enskild tiondepliktig egendom och lägga detta värde till det allmänna skyldvärdet för att utsöndra det rena jordvärdet, som skulle framkomma om hela tiondebördan tänktes borta — valt det mera praktiska tillvägagångssättet att giva de förhållandevis få tiondefria egendomarna ett särskilt tillägg i värde, motsvarande denna särskilda förmån.

Härav följer, att de i kommitténs taxeringslängd införda och uppräknade taxeringssummorna äro beräknade under hänsyn till samtliga egendomars numera påvilande offentliga bördor av skatter och tionde, som en förständig köpare bör veta att taga i nödigt betraktande.

Såframt man därefter av statistiska och andra orsaker vill utröna det samlade och rena jordvärdet — såsom detta skulle uppgöras, ifall samtliga skatter och tionden tänktes avlägsnade — måste man dels känna kommunernas samlade skatte- och tiondebörda såväl till stat, län och kommun som till tiondetagare och utsöndra vad som därav får tänkas vila allenast på jorden; genom att sedan kapitalisera denna avgiftsbörda och lägga kapitalvärdet till det av oss genom taxeringen utrönta jordskyldsvärdet (jordpris), så skall man erhålla det samlade rena jordvärdet för kommunens samtliga arealer. Men härom hänvisas till nedanstående avd. VI.

IV. Det praktiska tillvägagångssättet.

För utrönande av det konkreta jordvärdet har den samlade kommittén berest Viskinde—Aunsö kommun och undersökt en mängd egendomars värdeförhållande, för att därefter fastställa jordvärdet för de egendomars, vilka skulle tjäna som normer och typer för övriga arealer.

Vid denna undersökning, vilken omfattade såväl de bästa som de medelgoda och de sämsta egendomarna i kommunen, uppnåddes full enighet inom kommittén om att det enligt samtliga härovan angivna grundprinciper och förutsättningar bestämde jordvärdet för *medelgoda jordar* av normalt läge och i allmän god kultur,

med äldre, men välbehållna diken och utan oamortiserade förbättringar, samt med normala skatter och tiondebördor kunde fastställas till 300 kronor per tunnland, sålunda att särskilt goda jordar kunde givas ett tillägg av icke över 100 kronor per tunnland, medan dåliga jordar kunde givas ett avdrag av intill 150 kronor för egentliga jordbruksjordar.

På grundval av de sålunda erhållna siffrorna och genom jämförelse med erhållna typer företog den lokala taxeringsnämnden i förbindelse med sekreteraren — vilka alla sutto inne med mångårig och noggrann kännedom om samtliga egendomar i kommunen — en preliminär taxering av varje enskild egendom. Vid denna taxering visade det sig, att det nämnda tilläggs- och avdragsbeloppet icke var tillräckligt vitt, i det enstaka särskilt goda egendomar måste sättas upp till 450 kronor per tunnland, medan de sämsta jordbruksjordarna fingo åsättas ett jordvärde av endast 100 kronor per tunnland.

Denna preliminära taxering blev därefter prövad av den samlade kommittén vid en ny undersökning på ort och ställe, då några prov uttogos för konstatering av den gjorda taxeringen och då denna slutligen i det hela godkändes av kommittén, och då även taxeringsnämndens förslag till maximum och minimum för jordvärdet per tunnland.

Kommittén håller för sin del före att det grundläggande arbetet med uträkning av de rätta typerna och fastställandet av dessas normalvärde inom det enskilda taxeringsdistriktet (eller kommunen) bör kräva en mera ingående undersökning än den, som vanligtvis förekommer vid taxering till fastighetsbeskattning (ejendomskyld) och möjligen blott kan företagas under speciell ledning av särskilda fackmän under den centrala övermyndighetens överinseende, såvida en allmän jordvärdetaxering över hela landet skall företagas.

När detta fastställande av typer och normalvärden har försiggått försvarligt, skall det fortsatta taxeringsarbetet i distriktet, genom ständig jämförelse med typerna och lett av kunniga och vällokaliserade praktiska män, kunna utföras med antagligen minst samma säkerhet och hastighet som den vanliga fastighets-taxeringen.

Och när jordvärdet först en gång är riktigt fastställt, skall dess fortsatta revision och förnyelse enligt kommitténs mening kräva mindre arbete och besvär än de nu existerande vanliga omtaxeringarna för egendomsskyld, i det stegringar och fall i jordvärdet icke normalt inträda för enstaka egendomar, utan komma att ske samtidigt för hela grupper av arealer eller hela orter, såsom vid nyanläggningar av järnvägar, vägar o. d. Som följd härav böra antagligen även halvårs-omtaxeringar helt kunna bortfalla, medan utstyckningar mellan taxeringarna icke behöva medföra omtaxering, i det en summarisk fördelning av jordvärdet i regel skall kunna företagas, eller i varje fall inlämnas till taxeringsnämnden av vederbörande lantinspektör.

(Avd. V. rör B-reglerna.)

VI. Provtaxeringarnas samlade resultat.

De på grundval av förestående bestämmelser företagna provtaxeringarna i Viskinde—Åunsö kommun omfattade 251 egendomar med tillsammans 267 taxeringar. Här skall nu något närmare redogöras för de därvid uppnådda resultaten, såväl

beträffande själva Aunsö—Viskinde som dem, vilka på grundval härav kunna anses som normgivande för andra kommuner.

De vid provtaxeringen den 1 maj 1911 för samtliga egendomar — såväl jordbruksjord som byggnadsgrund, skogar m. m. — utrönta och beräknade värdena:

Tabell A.

	Hartkorn tunnor	Fastighetsskatt (Ejendomskyld) (1 juli 1909)	Jordvärde (maj 1911)	Antal taxeringar
Viskinde.....	141	944,400	468,921	98
Rugtved.....	48	234,300	142,780	19
Löjtved.....	62	338,100	137,440	39
Smakkerup.....	45	234,500	140,800	13
Aunsö socken.....	153	959,200	717,262	98
Tillsammans	449	2,710,500	1,607,203	267

Då taxeringen till fastighetsbeskattning emellertid, som synes, är två år gammal, bör dess belopp för alla jämförelsens skull höjas med antagligen 10 procent, alltså till cirka 3 miljoner kronor.

Som härovan under avdelning III c anmärkts är det sålunda utrönta jordvärdet ju emellertid beräknat med hänsyn till den å samtliga egendomar numera påvilande offentliga skatte- och tiondebördan, vars storlek utövar inflytande på jordpriserna och vars eventuella avskaffande kommer att lyfta jordpriserna med ett motsvarande kapitalbelopp. — Såvida man därför vill utröna det *rena jordvärdet* för kommunen, måste man till ovannämnda grundvärde (eller kanske rättare »jordpris», enär det utgör den vid tillfället säljbara delen av jordvärdet) å jorden lägga värdet av samtliga offentliga skatter och avgiftsbördor för så vitt de röra jorden.

Uppgöra vi dessa bördor för Viskinde—Aunsö kommun efter officiella källor erhållas följande årliga belopp:

1. *Statsskatter.*

1. Fastighetsskatt (beräknad såväl här som nedan av jordvärdet utan hänsyn till de enligt lag om fastighetsbeskattning givna avdragen, vilka föröfrigt blott utgöra 8 procent av den samlade fastighetsskatten) utgör kronor 1: 10 per 1,000 kr. av 1,607,203..... kr. 1,768

2. *Länsskatter.*

1. Hartkornsskatt utgjorde för året 1909—1910 kr. 11: 04 per tunna av 449 tunnor » 4,956
2. Fastighetsskatt 1 kr. pr 1,000 kr. av 1,607,203..... » 1,607

3. *Kommunalskatter.*

1. Hartkornsskatt utgjorde för 1909—1910 kr. 22: 08 per tunna av 449 tunnor » 9,914
2. Fastighetsskatt 2: 59 per 1,000 kr. av 1,607,203 kr. » 4,163

4. Tiondebördor.

Av kommunens samlade hartkorn	449 tunnor
äro tiondefria	83 »
alltså tiondepliktigt hartkorn 366 tunnor	

Samtliga tre tionden härav kunna enligt de i redogörelsen angivna siffrorna anslås till i genomsnitt 30 kr. per tunna hartkorn, alltså ... kr. 10,980
klockarlön årligen beräknad till » 264

Jordens samtliga offentliga bördor alltså kr. 33,651
utgörande ett kapitalvärde av » 841,275
som tillsammans med det ovan utrönta jordpriset » 1,607,203
utgör ett rent jordvärde av kr. 2,448,478
vilken summa alltså är kommunens samlade jordvärde som grundval för eventuellt nya skattepålägg, när samtliga nuvarande jordskattebördor tänkas borta.

De ovannämnda värdena per 1 maj 1911 fördela sig sålunda i genomsnitt i kronor:

Tabell B.

	Fastighets- värde	Jordpris	Kapitaliserad jordskatt	Jordvärde
Hela kommunen cirka kr.	3,000,000	1,607,203	841,275	2,448,478
Procentförhållandet	100	53.6	—	81.6
per tunna hartkorn (449)	6,680	3,579	1,874	5,453
» tunnland (5,617)	534	286	150	436
» individ (1,669) cirka ...	1,800	969	509	1,460

Huru dessa värden fördela sig inom de olika storleksgrupperna av egendommar i kommunen, och huru skattebördorna skulle omfördelas mellan dessa, ifall jordvärdet lades till grund, kan först utrönas genom en speciell indelning och gruppering, som det icke har varit tillfälle att företaga före denna berättelses avlämnande.¹⁾ Blott en enstaka grupp — de åtta största egendomarna, alla över 12 tunnor hartkorn — ha vi försökt utsöndra till jämförelse, och det visade sig då, att dessa 8 egendomars hartkorn utgöra tillsammans 219 tunnor alltså 49 procent av kommunens samlade hartkorn, deras fastighetsskatt 1,094,500 kronor eller 30 procent, men deras jordpris (taxerat jordvärde) 847,955 kronor eller 53 procent av hela kommunen. Av kommunens samlade egendomsskatter (hartkorn och fastighetsskatt), som för närvarande utgöra tillsammans 16,509 kronor, bär denna grupp nu 46 procent.

Procentförhållandet mellan hartkorn, fastighetsskatt och jordpris inom de olika jordboniteterna i kommunen framgår med någorlunda säkerhet av följande:

¹⁾ Denna beräkning har sedan utförts av statens statistiska kontor; se bifogade tabell sid. 28. Övers.

Tabell C.

	Hartkorn	Fastighets- skatt	Jordpris ¹⁾
Viskinde (goda jordar).....	31	35	29
Rugtved (mycket goda)	11	9	9
Löjtved (mycket dåliga)	14	12	8
Smakkerup (medelgoda)	10	9	9
Svebölle Aunsö (delvis goda)	34	35	45
	100	100	100

Härav synes bland annat kunna slutas, att hartkornet för de dåliga jordarna inom kommunen (Löjtved) har varit något för högt beräknat enligt deras ekonomiska värde, vilket överensstämmer med det historiska faktum, att lätta jordar vid matrikulens bonitering i sin tid bedömdes förhållandevis högre, på grund av att jordbehandlingen på denna tid (med sämre jordbruksredskap och mindre dragare) var jämförelsevis billigare och bekvämare på dessa jordar än på goda och starkt lerhaltiga jordar. Det är därför också ett ofta iakttaget faktum att de goda jordarna som regel (också i handeln ännu i våra dagar) taxeras för lågt i förhållande till dåliga jordar, när hänsyn toges till deras olika avkastningsförmåga, och att de dåliga jordarna därför hittills varit jämförelsevis för högt beskattade.

VII. Kommitténs verksamhet.

Kommitténs arbete har enligt förda protokoll fördelat sig sålunda:

10 april: Samlat kommittémöte i Jyderup.

21—22 april: Nytt möte med resor genom kommunen för fastställande av typer och normalvärden.

27 april—2—3 maj: Taxeringsnämndens möten för preliminär taxering.

13 maj: Samlat kommittémöte i Jyderup, vari även Overskyldrådets ordförande deltog, för behandling av de preliminära taxeringarna och prövningar av dessa på platsen.

18 maj: Taxeringsnämndens möte för revision och supplerings av taxeringarna.

23 maj: Samlat kommittémöte för slutlig prövning av taxeringsnämndens avgöranden, dessas revision och godkännande m. m.

16 juni: Samlat kommittémöte för antagande av närvarande beslut, vartill kommer hemarbete för sekreteraren och slutligt avfattande av närvarande berättelse och den härtill fogade redogörelsen i ovanstående avdelning VI för denna provtaxerings allmänna och kommunala statistiska resultat, som på kommitténs anmodan utförts av godsförvaltaren S. Berthelsen och J. Andersen.

1 juli 1911.

M. P. Tønnesen, Torst, S. Berthelsen, S. Jörgensen, R. Jensen, J. Andersen.

¹⁾ Då jordskatternas fördelning för byarna icke finnes uppgjort, kan ej heller jordvärdet uppgivas särskilt för varje by, varför det är möjligt, att jordskatternas tillägg kommer att ge ett något annorlunda resultat.

VIII. Resultatens betydelse utanför kommunen.

Härom har godsförvaltaren S. Berthelsen önskat göra följande särskilda anmärkningar.

Det må vara framtiden förbehållet att fastslå om och i vad mån de vid Viskinde—Aunsö kommuns provtaxeringar uppnådda resultaten och uppkomna genomsnittssiffrorna kunna användas till en omfattande statistik för andra landskommuner, eventuellt för hela landet. — Det beror på om denna kommun med hänsyn till folkmängd, hartkorn och värden någorlunda kan gälla för en normalkommun, och till bedömande härav har det icke varit möjligt att erhålla tillräckligt material inom den utsatta tiden. Även om sådant hade varit för handen, kräves det dock tillika provtaxeringar för en mängd andra kommuner, för att ett allmängiltigt resultat för hela landet därur med trygghet skulle kunna härledas.

Följande utredning kan därför blott gälla som ett allra första försök på att uppnå någon överblick beträffande hela landet på grundval av Viskinde—Aunsö kommuns exempel, och framlägges här *dels* för att resultaten i någon mån bekräfta riktigheten av de vid provtaxeringarna uppkomna siffrorna, *dels* för att en beräkning kan väntas äga rum från annat håll och försöket därför lättare kan företagas här, varigenom åtskilliga missförstånd antagligen kunna förebyggas. Under hänvisning till ovan givna förbehåll, framlägges därför följande:

Tabell D. Samtliga landskommuner.

Beräkning efter hartkorn.

Värdet $\frac{1}{3}$ 1911	Viskinde—Aunsö 449 tunnor hartkorn kr.	per tunna hartkorn kr.	Samtliga landskommuner ¹⁾ 385,375 tunnor hartkorn kr.
Fastighetsvärde	cirka 3,000,000	6,680	2,574,305,000
Jordpris	1,607,203	3,579	1,379,257,125
Jordskatter.....	814,275	1,874	722,192,750
Jordvärden.....	2,448,478	5,453	2,101,449,875

Den första av dessa siffror — taxeringsvärdet för samtliga landskommuner — 2,574,305,000 stämmer något så när med statistisk årsboks motsvarande siffra, som lyder så:

för gårdar över 12 tunnor hartkorn	kr.	354,257,000
» » från 1—12 tunnor hartkorn	»	1,624,913,000
» hus	»	522,292,000
	eller tillsammans	kr. 2,501,462,000
härtill som ovan 10 procent för värdestegring i 2 år.....	»	250,146,000
	tillsammans	kr. 2,751,608,000
medan ovan är angivet	»	2,574,305,000
Skillnaden	kr.	177,303,000

¹⁾ Under detta hartkorn är medtaget städernas markjordar cirka 9,000 tunnor.

kan antagligen förklaras därav, att i statistisk årsboks siffror är inberäknat om icke alla, så dock flertalet stationssamhällens fastighetsvärde, vilket antagligen utgör en större procentdel av samtliga landskommuner, än förhållandet är i Viskinde—Aunsö kommun (cirka $1\frac{1}{3}$ procent).

Önskar man fortsätta vidare och söka bedöma såväl *landskommunernas* som *Köpenhamns* och de övriga *städernas* och *stationssamhällenas* jordvärde på grundval av resultaten från Viskinde—Aunsö kommun, står endast folkmängdssiffran till förfogande och uppnår man på denna problematiska grund följande resultat:

Tabell E. (Hela landet).
Beräkning efter folkmängd.

	Fastighetsvärde kr.	Jordvärde kr.
Viskinde—Aunsö kommun cirka	3,000,000	2,448,478
per individ (1,669)	1,800	1,466

Härefter beräknas:

		Fastighetsvärde kr.	Jordvärde kr.
Landskommunerna med	1,393,000 inv.	2,507,400,000	2,037,738,000
Stations- och villasamhällen	255,000 »	459,000,000	373,830,000
Landsortsstäder	550,000 »	990,000,000	806,300,000
Huvudstaden	559,000 »	1,006,200,000	819,494,000
Hela riket 2,757,000 inv.		4,962,600,000	4,037,362,000

Av dessa siffror kunna de för lantbefolkningen anförda prövas genom jämförelse med de motsvarande efter hartkorn uppkomna siffrorna enligt ovanstående tabell D och visar sig då överensstämma ganska nära, nämligen sålunda:

	Fastighetsvärde kr.	Jordvärde kr.
efter hartkorn	2,574,000,000	2,109,000,000
» folkmängd	2,507,000,000	2,037,000,000
(medan statistisk årsbok har	2,751,000,000)	

och det får sålunda antagas, att provtaxeringarnas siffror icke äro långt ifrån de verkliga och att Viskinde—Aunsö snarare står under än över genomsnittet av landskommunerna.

(Vid jämförelse mellan fastighetsvärde och jordvärde måste det noga ihågkommas, att det förra är fastställt med hänsyn till de bestående skatte- och avgiftsbördorna, medan det senare är beräknat utan sådan hänsyn, enär jordskattebördan icke kunnat bestämt uppgivas vad städerna beträffar. Denna börda antages för övrigt *årligen* belöpa sig till: för Köpenhamn cirka 8 miljoner kronor (cirka $6\frac{1}{2}$ miljoner kommunala, cirka $1\frac{1}{2}$ miljoner statsliga), för övriga städer till cirka 2 miljoner kronor (varav minst hälften kommunala), medan det för stationssamhällena icke kan angivas).

Däremot visar det sig, att det på grundval av folkmängden för hela landet funna samlade fastighetsvärdet 4,962 miljoner kronor, är betydligt lägre än landets verkliga fastighetsvärde enligt 1909 års taxering

nämligen	kr. 6,104,000,000
med tillägg av den ovan förutsatta stegringen för 2 år.....	» 610,000,000

Alltså tillsammans kr. 6,714,000,000

Men då det, som anförts, framdeles får antagas, att den för landskommunerna beräknade andelen häri är någorlunda korrekt, faller hela skillnaden antagligen endast på huvudstaden, landsortsstäder och stationssamhällen, i det dessas *fastighetsvärde per individ* alltså måste vara betydligt högre än de egentliga landskommunernas.

Får detta antagas, finnes anledning att vidare utgå från att också *jordvärdet per individ* i städerna är icke obetydligt högre än på landsbygden och att landets samlade jordvärde därför är något större än här ovan på grundval av befolkningsmängden framgått (cirka 4,040 miljoner kronor).

Men det skulle också vara i överensstämmelse med en ofta iakttagen regel, som torde visa sig vara en ekonomisk naturlag för förhållandet mellan befolkning och naturvärdet, nämligen att jordvärdet väl skapas av befolkningen och överallt står i förhållande till dess växt och utveckling, men att det samhällsskapta jordvärdet *stiger starkare än befolkningen* å de platser, framför allt storstäder, där befolkningens koncentration är särskilt intensiv. Detta överensstämmer ju också med att de offentliga behoven i storstäderna äro större per individ än på landsbygden.

Det finnes således god anledning antaga, att jordvärdet i stationsamhällen, städer och i synnerhet i Köpenhamn skall visa sig vara högre än här ovan på grundval av befolkningsmängden i Viskinde—Aunsö kommun framgått (cirka 2,000 miljoner kronor); sannolikt kommer en speciell taxering att bringa denna siffra upp till omkring 2,500 miljoner kronor.

Danmarks samlade rena samhällsskapta jordvärde skulle alltså uppgå till 4,500 miljoner kronor eller cirka 1,650 kronor per individ av landets befolkning.¹⁾

Hålla vi oss emellertid till de härovan efter folkmängden (delvis också hartkorn) framkomna summorna kan huvudresultatet uttryckas i följande avrundade och överskådliga siffror:

Tabell F.

Sannolika värden den 1 maj 1911.

Landsbygdens jordvärde	kr. 2,100,000,000
(härav: jordpris 1,400 milj. kr.; kapitaliserad jordskatt 700 milj. kr.)	
Stations- och villasamhällens jordvärde	» 375,000,000
(kapitaliserad jordskatt okänd)	
Landsortsstädernas jordvärde	» 800,000,000
(härav kapitaliserad jordskatt antagligen 50 milj. kr.)	
Transport	kr. 3,275,000,000

¹⁾ Här kan lämpligen anföras vad som meddelats mig från förstaden Charlottenburg vid Berlin, nämligen att det där statistiskt fastslagits, att varje invandrare, som ökar stadens invånarantal, därigenom förökar jordvärdet med cirka 2,000 rmk. (cirka 1,750 kronor).

	Transport kr. 3,275,000,000
Köpenhamns jordvärde	» 825,000,000
(härav kapitaliserad jordskatt antagligen 200 milj. kr)	
Danmarks samhällsskapta jordvärde sålunda tillsammans	kr. 4,100,000,000
varav nuvarande jordskattbördors kapitalvärde inemot	» 1,000,000,000
Danmarks samhällsskapta jordpris till ytterligare beskattning c:a	kr. 3,100,000,000

(En ny jordvärdeskatt utöver nuvarande jordskattbörda skulle enligt detta kunna antagas inbringa omkring 30 miljoner kronor för varje procent skatten ansås till.)

Men vi avsluta dessa upplysningar med att uttryckligen återupprepa, att de ovannämnda för samtliga landskommuner och hela landet uppgjorda värdena icke få tagas som slutligt konstaterade, men endast som utrönta genom en sannolikhetsberäkning på grundval av siffrorna i en enstaka landskommun.

Det är således ganska sannolikt, att de slutliga siffrorna — icke minst för Köpenhamn och övriga städer — skola avvika åtskilligt från de här uppställda. Man får emellertid hoppas, att provtaxeringen snart måtte utsträckas till en mängd andra hela kommuner av olika storlek och art och framför allt till större och mindre städer, ja helst tillika till Köpenhamn (eller åtminstone typiska delar av denna storstad) för att därigenom kan uppnås ännu bättre kännedom om vårt lands samlade samhällsskapta jordvärde. Först därigenom kan åvägabringas »*det material med vars tillhjälp vi skola vara i stånd till att med större säkerhet dryfta detta stora spörsmål, som i så hög grad upptager sinnena, icke blott här i landet, utan också i många främmande land*», som finanslagutskottets ordförande yttrade vid behandlingen i Folketinget om den till provtaxeringen nödvändiga beivringen.

Höng juli 1911.

S. Berthelsen.

Taxeringen i Viskinde-Aunsö visar, säger dr Munch (se bil. 2), ett genomsnittligt jordvärde (av hela det taxerade fastighetsvärdet) av 55.79 procent. Över genomsnittet befinna sig de stora egendomarna (över 12 tunnor hartkorn) med 74.10 procent och gårdar från 4 till 12 tunnor med 59.50 procent. Under genomsnittet komma gårdar från 2 till 4 tunnor hartkorn med 48.36 procent och från 1 till 2 tunnor med 41.47 procent, samt småbruk med 30.29 procent och »andra taxeringar» med 32.62 procent. »Det sannolika resultatet blir då (vid en omläggning av fastighetsskatten till jordvärdeavgift): tillägg för de stora egendomarna, någon lättnad för de medelstora gårdarna, stor lättnad för småbruk och andra taxeringar.»

Av tabellen på sid. 28 framgår dessutom att medan de 8 stora gårdarna äga 52 procent av kommunens jordareal, äga de i det närmaste 54 procent av kommunens jordvärde. Småbruken däremot ha 10.42 procent av jordarealen men endast 8.78 procent av jordvärdet.

Beaktansvärt är vidare brandförsäkringsvärdets förhållande till egendomsvärdet. Skulle man, såsom skett även i Danmark, sluta sig till jordvärdet genom att dra brandförsäkringsvärdet från hela fastighetsvärdet, fick man för de 8 stora egendomarna ett jordvärde av endast 422,383 kronor i stället för de 862,455 kronor, som jordvärdetaxeringen uppvisar.

Övers.

Prøvevurdering for Viskinde-Aunsø Kommune.

(Uppgjord av statens statistiska byrå.)

Ejendommenes Størrelse.	Antal Ejen- domme.	Tilliggende		Byg- ningernes Assu- rancesum.	Ejen- doms- skyld.	Jord- skyld efter A- Vur- dering.
		Areal.	Hartkorn.			
<i>Gaarde:</i>		Tdr.	Tdr.	Kr.	Kr.	Kr.
over 12 Tdr. Hartkorn	8	2,880.0	216.61	672,117	1,094,500	862,455
4-12 „ „	18	1,318.0	117.88	260,528	536,800	340,400
2-4 „ „	13	431.0	33.44	92,277	190,600	97,565
1-2 „ „	9	102.0	10.44	36,970	76,800	33,875
Tilsammen Gaarde 1-12 Tdr. Hartkorn	40	1,851.0	161.76	389,775	804,200	471,840
<i>Huse:</i>						
over 54 Tdr. Land						
18-54 „ „	49	375.0	27.94	132,626	248,700	85,570
6-18 „ „	58	204.0	17.69	117,391	188,100	54,917
1-6 „ „						
Landbrugshuse tilsammen	107	579.0	45.63	250,017	436,800	140,487
Særskilt vurderede Skove						
Andre Vurderinger a.	81	20.0	2.47	225,781	240,046	35,773
„ „ b.	16	217.0	18.31	64,957	177,300	89,828
Tilsammen andre Vurderinger	97	237.0	21.28	290,738	417,346	125,601
Ialt	252	5,555.0	445.28	1,602,647	2,752,846	1,600,383
F o r d e l i n g e n i P r o c e n t .						
<i>Gaarde:</i>						
over 12 Tdr. Hartkorn		51.99	48.65	41.94	39.76	53.89
4-12 „ „		23.73	26.46	16.24	19.50	21.27
2-4 „ „		7.76	7.51	5.76	6.92	6.10
1-2 „ „		1.83	2.34	2.31	2.79	2.11
Tilsammen Gaarde 1-12 Tdr. Hartkorn		33.32	36.31	24.31	29.21	29.46
<i>Huse:</i>						
over 54 Tdr. Land						
18-54 „ „		6.75	6.27	8.28	9.03	5.34
6-18 „ „		3.67	3.96	7.32	6.83	3.44
1-6 „ „		10.42	10.23	15.60	15.86	8.78
Landbrugshuse tilsammen						
Særskilt vurderede Skove						
Andre Vurderinger a.		0.36	0.55	14.09	8.72	2.24
„ „ b.		3.91	4.26	4.06	6.45	5.61
Tilsammen andre Vurderinger		4.27	4.81	18.15	15.17	7.85
Ialt		100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

Bilaga 2.

Försökstaxeringarna i Danmark.

Resultaten. — Stora och små egendomar. — Stad och land.

Av f. inrikesministern dr P. Munch.¹⁾

Den berättelse om försökstaxeringen, som Overskyldrådet utgivit, har genast framkallat en livlig diskussion. Det är särskilt två spörsmål som dryftas: *är det möjligt att med någorlunda säkerhet fränskilja jordvärdet från byggnadsvärdet, och vilka skattepolitiska följder kommer det att få, om man övergår från den nuvarande fastighetsskatten (ejendomsskyld) till jordvärdeavgift?* Båda dessa spörsmål få ganska olika svar i de hittills framkomna uttalandena.

Om den första frågan kan sägas, att det har lyckats Overskyldrådet att uppställa regler för taxeringen, som i det väsentliga äro tillfredsställande. Man har företagit tvenne taxeringar, en A-taxering och en B-taxering. Vid den första har syftet varit att utfinna jordvärdet efter jordens godhet och läge. Vid den andra har man egentligen endast sökt fränskilja byggnadernas och förbättringarnas värde och har följaktligen på landet taxerat jord tillhörande små egendomar högre än motsvarande jord tillhörande stora egendomar. Det är A-taxeringen, som har intresse för oss, medan B-taxeringen endast har betydelse som ett slags tillfälligt kontrollmedel.

Taxeringarna äro utförda i Köpenhamn, på Fredriksberg i Aarhus, i Vedbäck, i 10 landskommuner och i några skogsdistrikt. De äro utförda av lokala taxeringsmän i förening med representanter för Overskyldrådet.

Genomläser man redogörelserna från de olika platserna, skall man finna, att deltagarna i regel funnit A-taxeringen jämförelsevis lätt att utföra, medan de på flera platser ha varit i tvivel rörande B-taxeringen. Värdet av handgripliga »förbättringar» har varit lätt nog att utfinna, och de mera allmänna, ständigt återkommande förbättringarna har man funnit så likartade, att ingen särskild grund förefunnits att söka utröna dessa för varje särskild egendom. Säkert har man däri handlat praktiskt och riktigt.

Taxeringsmännen ha icke alla använt samma metoder; detta försvårar det statistiska utnyttjandet av materialet. Men det är å andra sidan en fördel, enär man på så sätt fått prov på olika tillvägagångssätt och därmed erhållit en grund för bedömandet av vilken metod som kan anses bäst. Dock är det beklagligt, att man i Köpenhamn använt en metod, som verkar mycket vilseledande.

Statistiska byrån har bearbetat resultaten för de enskilda kommunerna och de siffror man därvid fått fram visa naturligtvis avsevärda olikheter. Det finns sådana, som äro böjda att därav dra den slutsatsen, att taxeringsförsöken äro misslyckade, men detta är fullständigt ogrundat. Bortsett från siffrorna från Köpenhamn, visa de olika talen icke en större olikhet, än man måste vänta efter de olikartade förhållandena på de platser, där taxeringarna företagits. Visserligen faller

¹⁾ Översättn. av J. Bergqvist.

det i ögonen, att i en kommun jordvärdet beräknats till 27.66 procent av det samlade värdet av jord och byggnader, i två andra till 37 procent, medan den eljes i landskommunerna är uppe i mellan 51 och 67 procent. Men ser man litet närmare efter, upptäcker man lätt förklaringen. I den kommun — Haslev — där man kommit till endast 27 procent äro helt få lantegendomar taxerade, så att resultatet helt behärras av det stora slottet Bregentved och av stationssamhällets egendommar. Och Bregentved är ett sällsynt undantag från alla regler, ty där äro byggnaderna brandförsäkrade till över $1\frac{1}{2}$ miljoner kronor; fastighetsvärdet är för byggnader och jord beräknat till $1\frac{1}{4}$ miljoner och jorden är nu taxerad till $\frac{1}{4}$ miljon; det är ju blott de 800 tunmland, vilka höra till själva huvudgården det här är tal om. Men det är ej på grundval av dessa som slottsbyggnaderna äro uppförda; dess basis äro de stora arrendegårdarna och de mycket höga godsavgifterna. Också de två kommunerna med 37 procent äro av ganska egendomligt slag.

Tar man de 7 kommuner, där de taxerade egendomarna någorlunda motsvara normala förhållanden, så svänger procenten endast från 51 till 67; och i den kommun, vilken når upp till 67, råder återigen ganska säregna förhållanden.

Åtskillig oöverensstämmelse återstår dock, och det skulle också vara naivt att tro, att man genom denna taxeringsmetod kan trygga sig mot tillfälligheter och villkorlighet. Men finns någon taxering för beskattningsändamål, där man kan det? Visst icke vid fastighetstaxeringen. Iakttar man siffrorna från det ena taxeringsdistriktet till det andra, finner man de besynnerligaste språng, vilka icke tyckas ha någon annan förklaring, än att taxeringen är åtskilligt lägre på det ena hållet än på det andra. Overskyldrådet sammanfattar själv det samlade resultat av fastighetstaxeringen i orden: »Det visar sig, där de enskilda egendomarna framkomma till prövning, exempelvis vid expropriation eller vid egendomens försäljning, att taxeringen, åtminstone på landsbygden, genomgående är för låg». Det finnes anledning antaga att några trakter kunna undantagas härifrån, men till gengäld förekomma andra, där felaktigheterna äro så mycket större.

Och taxeringen till förmögenhetsskatt är icke bättre. En del av denna sammanfaller med den som ovan påvisats ojämna fastighetstaxeringen. Men den kan bli ännu mera oriktig genom medtagandet av även lösöre och besättning med dess svårbestämbara värden. Och när det gäller taxering av affärs- och kapitalförmögenhet torde alla vara ense om, att denna taxering är åtskilligt mera osäker än taxeringen av fast förmögenhet. Komma vi åter till inkomsttaxeringen, så kan heller icke här bättre resultat påvisas. Den undersökning, som utförts rörande denna taxering visar, att felen här äro mycket stora.

Var och en av dessa taxeringsformer har sina skröpligheter och medför mycken orätt. Varmed icke skall vara sagt något till fördel för de indirekta skatterna, där i regel varje skymt av rättvisa på förhand är utesluten och där orättvisan mycket ofta är satt i ett rent av fulländat system.

Spörsmålet om de *skattepolitiska följderna* av en övergång från fastighets-skatt till jordvärdeavgift är i första hand ett spörsmål, om vilka förskjutningar en dylik övergång skulle medföra mellan huvudstaden, landsortsstäderna och landsbygden. Härpå ger föreliggande material blott i ringa mån något svar. Undersökningarna äro för få och alltför spridda för att man rätt kan dra slutsatser av desamma. Och på en punkt, vilken i detta avseende har särskilt intresse, nämligen Köpenhamn, äro de missvisande. I *Köpenhamn* äro i allt 174 egendommar taxerade i olika kvarter, däribland även något affärskvarter.

Dessa egendomar upptaxerades 1909 till 24,860,000 kronor; nu taxeras de (med byggnader) till 20,400,000 kronor, alltså mycket mindre, och jordvärdet upp-taxeras efter A-taxeringen blott till 6,495,000. Efter de av Overskyldrådet utformade reglerna skulle man här söka få konstaterat salupris eller expropriationspris för enskilda tomter i varje kvarter och därifrån efter det *Somerska* systemet¹⁾ draga slutsatser om priset på angränsande tomter.

Men taxeringsmännen ha, såvitt man kan finna av deras redogörelse, icke ansett sig kunna tillämpa detta tillvägagångssätt. De priser de haft att utgå från ha legat några år tillbaka, enär det nu handlas blott ringa med köpenhamnska tomter och de ha ansett, att de priser, som äro lagda till grund för 1909 års taxering, ha varit orimligt höga, det var priser från en lättsinnig spekulationsperiod. Nu råder däremot en viss panikartad uppfattning om köpenhamnska tomtvärden, och denna ha taxeringsmännen ansett sig nödsakade att följa. Man har då hjälpt sig med en egendomlig beräkning.

Man har t. ex. tagit en tomt på Köbmargergade på 2,659 kvadratalnar och tänkt sig hur en ändamålsenlig byggnad där kunde vara. Man har beräknat inkomsten: 22,000 kronor för butiker; 6 kronor per kvadrataln 1 trappa upp; 5 kronor två trappor; 2.50 tre trappor, vilket sammanlagt ger en inkomst av 46,050 kronor. Häremot ställas utgifterna: skatter kronor 1:10 per kvadrataln; brandförsäkring, renhållning och lyse: $\frac{1}{15}$ av hyran; underhåll: 10 procent av hyran; hyresförlust och vinst $1\frac{1}{4}$ procent av anläggningskostnaderna, vilket tillsammans utgör kronor 17,422. Återstår kronor 28,628 av inkomsten till förräntning av egendomens värde. Det beräknas nu att $\frac{3}{5}$ förräntas med $4\frac{1}{4}$ procent, resten med 5 procent, och resultatet blir då, att egendomen har ett värde av 629,245 kronor. Byggnaden räknas till 120 kronor per bebyggd kvadrataln, tillsammans 239,280 kronor. »Anläggningskostnaden» till 82,075 kronor och följaktligen kan en förståndig köpare betala 307,890 kronor för tomt. Härav följer, att en sådan förståndig köpare, om han äger omkring $\frac{1}{3}$ av i egendomen innestående värde, kommer att få omkring 8 procent på detta kapital, fränsett framtidsmöjligheterna.

Det är uppenbart, att om taxeringarna utföras således, att man vid var och en av dem endast i ringa grad befinner sig på den säkra sidan, så hopsummeras en rad små fel, vilka tillsammans helt förändra tomtens pris och skruvar den orimligt långt ner. De resultat man kommit till, tyda också mycket starkt på att detta har skett. Kommunen äger i Bröndstrådekvarteret 21,239 kvadratalnar *obebyggd* tomtmark; expropriationspriset, som man egentligen skulle gå ut från, är 2,081,422 kronor. Men detta har man ansett för högt; och man har då i stället med hjälp av beräkningen kommit till 1,008,065 kronor. Följaktligen skulle köpenhamnska tomtvärden under de senare åren ha sjunkit till hälften i detta kvarter. Det finns säkert ej många, som vilja tro, att detta är händelsen; något av skillnaden beror helt visst på priset, men en större del torde dock få tillskrivas den använda taxeringsmetoden. Detta intryck får man styrkt vid jämförelse mellan taxe-

¹⁾ Dr Munch använder i sitt original uttrycket det »Somerska zonsystemet». Det är intet zonsystem utan ett *enhetssystem* (unit system). Det är antagligt, att de danska taxeringsmännen (med undantag förstås av hr S. Berthelsen) ännu icke fått grepp på metodens innebörd, vilken *med lämpliga modifikation* kan användas överallt, både i stad och på landsbygd.

ringen och bokanta priser från detta kvarter. I Christian IX:s gade har således betalats cirka 100 kronor per kvadrataln. Kvindlig Läseförening har betalt 120 kronor o. s. v., o. s. v. Men nu ger taxeringen av 60,611 kvadratalnar, varav 24,122 ut mot Köbmagergade, ett genomsnittspris av 50 kronor eller endast omkring hälften av de konstaterade priserna.

För alla de 174 köpenhamnska egendomarna får man ett jordvärde av gott 26 procent av fastighetsvärdet. Men varje jämförelse med de verkliga priserna visar, att detta är alltför lågt. En ny undersökning för Köpenhamns vidkommande är uppenbarligen nödvändig.

Företas samtidigt en taxering för fastighetsbeskattning och följde man vid den senare den av Overskyldrådet givna regeln, skulle man rimligtvis komma upp mellan 40 à 50 procent, ja närmast de 50. Därvid skulle man uppnå något liknande som i Aarhus, där procenten är 47. På landet är den beräknad till gott 45, men efter de taxerade egendomarnas art får man antaga, att denna siffra är något lägre än genomsnittet för hela landsbygden skulle bli. Att döma av dessa siffror, ser det ut som det icke skulle bli mycken förskjutning mellan huvudstaden, landsortsstäderna och landet. Men undersökningarna äro ännu alltför spridda för att detta skall kunna fastslås med säkerhet och de böra därför suppleras.

Inom staden är det klart nog, hur saken kommer att ställa sig. Jordvärdeavgiften blir större i förhållande till fastighetsskatten i de inre kvarteren och lägre i de yttre stadsdelarna, en förskjutning som väl alla komma att finna rimlig och nyttig.

Och lika klara äro följderna rörande landsbygden. De större egendomarna få ökad skattebörda; de mindre uppnå lättnad. Det klaraste intrycket ger kanske den sammanställning, som statistiska byrån givit av jordvärdet i förhållande till hela fastighetsvärdet. Siffrorna visa, att för egendomar med mer än 12 tunnor hartkorn (kvalitetsmått, motsvarande vårt mantal, ehuru pålitligare) är jordvärdet 50.22 procent, för 1—12 tunnor hartkorn 62.88 procent, för småbruk 35.92, och för gruppen andra taxeringar 26.32 procent. Då genomsnittsprocenten är 43.14 skulle detta betyda ökad börda för den första gruppen, och minskad för de två sista. Dessa siffror ange tendensen korrekt, men utslaget blir alltför svagt, enär Bregentved allena har $\frac{5}{12}$ av hela värdet av de 13 värderade större egendomarna och dess enorma förhållanden helt förrycka siffrorna för denna grupp. I de fem kommunerna där de andra tolv större egendomarna äro belägna, variera dessa procent mellan 63.50 och 75.10; men i den kommun, där Bregentved slott är beläget, är procenten blott 19.59.¹⁾

Som följd därav äro totalsiffrorna och alla de på grundval härav utförda beräkningarna vilseledande. Ett vida riktigare resultat uppnår man genom att taga den enstaka kommun, där *alla* egendomarna äro taxerade: *Viskinge-Aunsö*. Denna visar ett genomsnittligt jordvärde (av hela fastighetsvärdet) av 55.79 procent. Över genomsnittet befinna sig de stora (över 12 tunnor hartkorn) med 74.10 procent,

¹⁾ Det bör anmärkas, att de till Bregentved hörande jordarna, som utgöra flera tusen tunnland, äro belägna i flera socknar. Blott en mindre del av jorden är belägen i den socken, där slottet ligger och där försökstaxering utförts på en del egendomar. Det vittnar om ringa blick för realiteter att ta med ett så abnormt fall i en så begränsad provtaxering.

och gårdar från 4 till 12 tunnor med 59.50 procent. Under genomsnittet komma gårdar från 2 till 4 tunnor hartkorn med 48.36 procent och från 1 till 2 med 41.47 procent, samt småbruk med 30.29 procent och »andra taxeringar» med 32.62 procent. Det sannolika resultatet blir då: tillägg för de större egendomarna, någon lättnad för de medelstora gårdarna, stor lättnad för småbruk och andra taxeringar. Bland dessa sista tillfaller huvudfördelen små egendomar, vilka tillhöra hantverkare och andra småfolk. Men någon fördel uppnå också fabriker etc. på landsbygden.

Vad slutligen *skogarna* beträffar, visa taxeringarna, att när man söker jordvärdet utan att taga träden med, kommer man ner till en anspråklös del av skogsvärdet och till halvdelen av närliggande åkerjordspris. Men förhållandet blir annorlunda om man, såsom synes rimligt, när det gäller gammal skog, tar timmervärdet med och fråndrar förbättringarna.

Folketinget har tillsatt en kommitté med uppgift att närmare undersöka det utförda arbetet och att föreslå supplerande taxeringar. Redan i höst torde vi kunna förfoga över en ännu solidare grundval för lösningen av denna jord- och skattefråga.

*

Till denna dr Munchs redogörelse kan fogas, att kommittén ifråga den 8 juni meddelade,

att nya taxeringar äro av nöden i Köpenhamn, varvid mera hänsyn bör tagas till de verkliga marknadsvärdena; *att* jordvärdet bör utrönas i en medelstor landsortsstad och eventuellt även i en mindre landsortsstad, där folkmängden under en längre tid hållit sig konstant; *att* i minst ett par landskommuner en liknande, alla egendomar omfattande, taxering utföres som i Viskinde-Aunsö och

att en ny skogsvärdering utföres således, att skogens (inklusive trädens) handelsvärde tages i betraktande men med avdrag av ett belopp som motsvarar de förbättringar, vilka utförts med icke amortiserade planteringsutgifter; amorteringstiden beräknas längre än den för vanliga jordförbättringar (30 år).

Beslut fattades också i överensstämmelse härmed men resultatet av dessa nya taxeringar är ännu icke känt.

A. B.

Bil. 3.

Om införande av kommunal tomtvärdeavgift i Stockholm.

Av Johan Hansson.

Ingen, som ingående sysslat med bostadselände, tomtspekulation och andra sociala missförhållanden, har kunnat undgå att se sambandet mellan allt detta och vårt oefferrättliga skattesystem, särskilt det kommunala. Den absoluta nödvändigheten av *socialpolitiska* skattereformer börjar man också inse, till och med i högerkretsar, varom en artikel av prof. Heckscher i Svensk Tidskrift (häfte 47 1912) bland annat vittnar.

Bihang till Riksdagens protokoll 1913. 4 saml. 70 häft. (Nr 184.)

5

Det är således inte att undra på, att man även i Sverige börjat diskutera en på skilda håll i utlandet mycket uppskattad och tillämpad skattereformatörisk tanke. Den gäller, vad man skulle kunna kalla »lokalt veto» i skattefrågor.

Kommunerna skulle få rätt att själva genom stadsfullmäktige eller eventuellt genom folkomröstning avgöra, *hurvida de helt eller delvis vilja avskryva nuvarande skatter på arbetsinkomster och byggnadsvärden och i samband därmed höja skatten eller rättare avgiften på tomtvärdena.*

Denna rätt har man delvis i Tyskland, Förenta staterna, Kanadas västra provinser och i vissa australiska stater. I dessa sistnämnda länder ha också otaliga kommuner använt sig av densamma till stor fördel för sig själva. I England och även i Danmark ivras mycket för denna form av kommunal självstyrelse, och nu börjar saken — sent som nästan alltid — att göra sig gällande även hos oss. För att underlätta möjligheten att bilda sig ett omdöme om, hur en sådan skattereform skulle verka i Stockholm må här lämnas följande lilla utredning.

Hur högt är tomtvärdet i Stockholm?

År 1911 hade de nu skattepliktiga fastigheterna taxerats till 1,300 miljoner kronor. Härtill borde läggas minst 100 miljoner tillhörande staten etc., fastighetsvärden som nu äro skattefria, men vars tomtvärden i varje fall icke böra fritagas så snart det blir fråga om en övergång till *kommunalt tomtvärdeavgiftssystem*. I dessa cirka 1,400 miljoner ingå icke blott bebyggda utan även *obebyggda* tomter, å vilka hela värdet är tomtvärde. Nu är det ett faktum, som överallt kan konstateras och för vilket Stockholm tydligen icke utgör något undantag, att de *obebyggda* och dåligt bebyggda tomterna taxeras *lägre* än de väl bebyggda. Medan det ibland kan förekomma att ordentligt bebyggda tomter rent av äro övertaxerade, så att saluvärdet understiger taxeringsvärdet, är det icke ovanligt att *när tomtmarken missbrukas* detta gynnas med ett lågt taxeringsvärde och därmed lägre skatt. För att blott anföra ett exempel på denna skadliga undertaxering, vilket nyligen kommit till vår kännedom: en tomt på söder, varå förekommer ett gammalt rivfärdigt hus och som omfattar 25,000 kvadratfot, är taxerad till 118,000 kronor. Men ett köpeanbud på 250,000 kronor, 10 kronor per kvadratfot, eller mer än det dubbla taxeringsvärdet har blankt avslagits. Tomten torde ej säljas för mindre än det tredubbla taxeringsvärdet. Vi känna för övrigt exempel från Kungsholmen på att köpeanbud motsvarande det *tolvdubbla* taxeringsvärdet avslagits, i väntan på ännu högre anbud. En liknande orimlig undertaxering har konstaterats å Bergsundsbolagets bekanta spekulationsområden. Denna undertaxering kommer sig bland annat därav, att taxeringsmännen ha för vana — säkert i strid med lagens mening¹⁾ — att taga hänsyn till den faktiska inkomst ägaren uppnår, och när nu ägaren av en obebyggd eller dåligt bebyggd tomt får en ringa eller ingen inkomst, så hålles taxeringsvärdet nere, åtminstone tills vederbörande bygger eller säljer — en, som lätt inses, alldeles förvänd praxis.

Under tomtvärdeavgiftssystem kunde detta icke tillåtas. Alla tomter bleve upptaxerade lika efter läge, alldeles oavsett den användning ägarna behagade göra av dem. Kan någon bestå sig lyxen att ha en värdefull tomt obebyggd eller blott

¹⁾ Jfr Nils af Ekenstam: Jordvärdeavgiften i belysning av gällande lag. Budkavlen nr 2 1912.

påförd en gammal kåk, så blir det hans ensak, för vilken han emellertid får göra samhället skadeslöst genom en avgift som motsvarar tomtens normala värde.

Rationell tomtvärdetaxering är ju ännu så länge en hos oss okänd sak. Men i nyare länder där den utförts, har man så gott som undantagslöst funnit, att det samlade tomtvärdet utgör mycket mer än hälften av hela fastighetsvärdet. I staden New Yorks tätast bebyggda delar utgör det $\frac{2}{3}$ av hela värdet. Men även i en sådan stad som Århus har man vid de danska provtaxeringarna funnit att tomtvärdet utgör 47 procent eller närmare hälften av fastighetsvärdet. Det förefaller därför icke osannolikt — särskilt när hänsyn tages till ovan berörda undertaxering av obebyggda eller dåligt bebyggda tomter — att en tomtvärdetaxering i Stockholm skulle uppvisa ett tomtvärde av 700 miljoner kronor, d. v. s. 50 procent av det nuvarande taxeringsvärdet.

Tomtvärdena stegras ju oavbrutet, och det är klart att denna stegring har sin goda andel i den stora hyresstegring, vi upplevat. Ja, tomtvärdeökningen har i själva verket varit vida starkare än hyresstegringen. Ty medan hyrorna under åren 1905—1911 för olika stora lägenheter stigit med 15—25 procent har taxeringsvärdet å obebyggda tomter i Stockholm ökats per kvadratmeter från 8 kronor år 1905 till 22 kronor år 1910 en ökning av 275 procent. I Johannes församling har stegringen under samma tid varit från 7 till 82 kronor per kvadratmeter.

För att erhålla en bättre överblick över den sannolika tomtvärdestegringen i Stockholm ha vi (efter Statistisk årsbok för Stockholms stad 1912) gjort följande sammanställning, omfattande de senaste 50 åren, och därvid utgått från att tomtvärdet kunnat beräknas till 50 procent av taxeringsvärdet. I denna tabell äro de bevillningsfria fastighetsvärdena medtagna. De ojämna årtalen bero därpå att taxeringsår blivit uttagna med undantag av det sista.

År	Taxeringsvärde	Jordvärde	Folkmängd	Jordvärde per individ kr.
1862	126,000,000	63,000,000	114,000	552
1870	170,000,000	85,000,000	131,000	650
1879	286,000,000	143,000,000	161,000	888
1890	539,000,000	270,000,000	236,000	1,144
1898	698,000,000	349,000,000	283,000	1,233
1908	1,439,000,000	720,000,000	337,000	2,136
1911	1,559,000,000	780,000,000	344,000	2,267

Befolkningen har alltså under dessa 50 år omkring tredubblats. Men jordvärdet har, enligt denna beräkning, tolvdubblats. Per individ är det också mer än 4 gånger högre år 1911 än år 1862.

Mot dessa siffror kan invändas att taxeringen år 1862 och under de närmast följande taxeringsperioderna var mindre pålitlig. Men mot detta bör ställas den omständigheten, att jordvärdet vid denna tid sannolikt utgjorde en mindre del av fastighetsvärdet än nu, trots det faktum, att det då fanns större obebyggda tomtarealer. Ofantlig tomtvärdestegring har upplevats först under de senaste årtiondena med deras starka ekonomiska uppsving, vilket senare till stor del förvandlats just till tomtvärden. Det är därför antagligt, att dessa två förhållanden något så när utjämna varandra. Vidare kan det göras gällande att ett minskat penningvärde har sin andel i värdestegringen. Detta må vara obestridligt, men även sedan hänsyn tagits därtill, återstår en mycket betydande värdestegring, som endast kan

förklaras av jordmonopolets förmåga att till jordvärden förvandla en mycket stor del av framåtskridandets ekonomiska värden.

Här ha vi alltså att göra med samhällsvärden i egentligaste mening. Byggnadsvärden och rena arbetsinkomster däremot ha till upphov enskilt initiativ och enskilda ansträngningar. Detta är ett av de grundläggande skälen för en skattereform, som mer och mer fritar dessa senare från skatt och överflyttar avgiftsplikten på de samhällsskapta värdena. Det är med andra ord *rättvist* att göra tomtvärdena och därmed jämställda värden avgiftspliktiga, och det är *orättvist* att beskatta arbetsinkomster och andra arbetsvärden. Vi eftersträva således icke stegrade tomtvärdeavgifter därför att det finns något att taga, utan därför att samhället här har en *rätt* att taga, som det strängt taget saknar, när det gäller enskildas arbetsresultat.

I ljust härav ter sig den nuvarande kommunalbeskattningen till ytterlighet orättfärdig. Stockholms stad upptar nu omkring 20 miljoner kronor i kommunal-skatt. Hur mycket faller härav direkt på tomtvärdena? Jo, från fastigheterna erhålles mindre än 4 miljoner kronor, varav följer att åtskilligt mindre än 2 miljoner kronor upptagas från tomtvärdena. Det vill säga av stadens skattebehov täckes endast 7 å 10 procent genom direkt tomtvärdeavgift. Den nuvarande kommunala tomtvärdeavgiften skulle med andra ord utgöra mindre än $\frac{3}{10}$ procent å det verkliga tomtvärdet. Man jämföre härmed den kanadensiska staden Vancouver, som har 2 procent tomtvärdeavgift och därmed täcker så gott som alla sina skattebehov till stort gagn för staden, något som kanske tydligast framgår därav, att skattefrihet på byggnader och inkomster annonserats vitt och brett av stadens ledning som en särskild förmån för alla, som vilja komma till staden med kapital och arbetsvilliga armar.

I Vancouver och så gott som alla andra städer där denna skattereform införts har den också omedelbart haft till följd en stark tillströmning av människor och kapital, medan som bekant industrien om möjligt drar sig från Stockholm för att komma undan de höga skatterna, de dryga hyrorna och uppskruvade tomtpriserna.

Den ändring som är behöblig kan genomföras steg för steg.

Man kan börja med att avskriva exempelvis 25 procent av inkomst- och byggnadsskatterna. Detta innebär att till de knappt 2 miljoner, som redan vila på tomtvärdena, läggas ytterligare $4\frac{1}{2}$ miljoner eller tillsammans $6\frac{1}{2}$ miljoner kronor. Och detta utgör blott $\frac{9}{10}$ procent å tomtvärdet. De nuvarande skatterna på de alldeles obebyggda och sämst bebyggda tomterna skulle härigenom mer än tredubblas, och detta skulle innebära en ingalunda föraktlig stimulans på företagsamheten och särskilt på byggnadsverksamheten. Det skulle bli mindre lockande att placera pengar i tomter i spekulationsändamål, men däremot så mycket mera lockande att arbeta, bygga och att i övrigt placera pengar produktivt, eftersom all sådan verksamhet gynnades genom lindrigare beskattning. Och denna utsikt till skattelindring är en ingalunda föraktlig förmån för de mindre inkomsttagarna, vilka nu känna de stegrade levnadskostnadernas tunga börda på sina skuldror. Allt vad som kan göras för att lätta denna bör snarast utföras. Den viktigaste åtgärd, som det i vår egenskap av medborgare står i vår makt att utföra, är upphävandet

av den orättvisa tullbeskattningen. Men även den sänkning av kommunalskatten, som är möjlig, bör tas i anspråk.

De direkta skatterna ha i Stockholm ökats ofantligt. Medan *inkomsterna* per person något mer än tredubblats sedan 1865 — ökats från 278 kronor till 904 kronor — ha de direkta skatterna — varav kommunalskatterna utgöra den väsentligaste delen — ökats från 12 kronor 81 öre 1865 till 96 kronor 41 öre 1911. Skatterna ha således per person sju- à åttadubblats under dessa 47 år. (Efter »Statistisk årsbok» 1912.)

För en medborgare med blott 1,000 kronor beskattningsbar inkomst utgör kommunalskatten i Stockholm (utom skatten till församlingen) 60 kronor, en icke obetydlig summa i dessa dyra tider. Det visade sig också vid en undersökning av levnadskostnaderna, med hjälp av hushållsböcker som kommerskollegium för år 1908 lät utföra i huvudstaden, att skatterna, vad storlek beträffar, var den fjärde i ordningen av de undersökta 150 familjernas utgifter. Endast föda, hyra och kläder visade sig mera kostbara.

Men även ett annat talande skäl kan anföras för önskvärdheten av minskade skatter. Vi känna alla hur skattestreckets förmår fälla särskilt arbetarvalmän. Vid det senaste riksdagsmannavalet förlorade här i Stockholm icke mindre än 16,902 valmän sin rösträtt på grund av oguldna utskylder. Då det väl är antagligt att flertalet av dessa gärna skulle vilja använda sin rösträtt, vittnar den höga siffran livligt om det rådande ekonomiska betrycket. Men det är klart att i samma stund som kommunalskatterna effektivt reduceras skulle de röstberättigades antal i Stockholm ökas med åtskilliga tusental. Och detta är verkligen något att eftersträva, åtminstone för alla demokrater.

Må vi sedan tänka på behovet av förbättrade bostadsförhållanden. En lägenhet i Stockholm anses ju med all rätt överbefolkad när det bor 3 personer i ett kök eller i ett rum; när det bor 5 personer i 2 rum eller i ett rum och kök; när det bor 7 personer i 2 rum och kök. Enligt denna beräkning befanns år 1910 13,480 lägenheter eller 22.2 procent av hela antalet vara överbefolkade. I dessa bodde 81,921 personer eller 35.6 procent av stadens befolkning.

Det finns således mycket att göra i huvudstaden, innan vi få ordentliga bostadsförhållanden. Nu är det ett faktum, som överallt där man har någon erfarenhet därav, kunnat konstateras, att bostadsförhållandena förbättras så snart man genom tomtvärdeavgifter och skattelindring för arbetets utövare motverkar tomtspekulationen, stimulerar byggnadsverksamheten och samtidigt stegrar arbetarnas köpkraft eller förmåga att betala hyra. I Vancouver, för att blott ta ett exempel, minskades *antalet personer per hus*, enligt Karl Elanders beräkning, sålunda:

²¹ / ₁₂ 1905	16	per	hus
» 1909	8.5	»	»
» 1910	8	»	»

Antalet reducerades således med hälften, trots en stark folk tillströmning. Vancouvers folkmängd ökades med 7,000 år 1906; 8,000 år 1907; 6,500 år 1908; 12,400 år 1909 och 14,800 år 1910.

I behovet av förbättrade bostadsförhållanden för den mindre bemedlade befolkningen ha vi således ett synnerligen talande skäl för den påyrkade skatte-reformen.

Men vi kunna gå vidare. Den officiella arbetslöshetsräkningen för år 1910 uppger 2,779 arbetslösa i Stockholm, en siffra, som säkert motsvarade endast en mindre del av det verkliga antalet. Emellertid representerar enbart denna registrerade arbetslöshet 219,900 arbetsdagar eller i genomsnitt 98 arbetsdagar per arbetslös person. Efter en daglön av blott 4 kronor per dag ha alltså dessa som arbetslösa anmälda arbetare gått förlustiga om i genomsnitt 400 kronor av en för en draglig utkomst absolut nödvändig årsinkomst. Nu har visserligen arbetslösheten *delvis* åtminstone under vintern orsaker, som ingen mänsklig makt helt kan undanröja. Men så mycket nödvändigare är det ju då, att den av påtagliga sociala orättvisor förorsakade arbetslösheten avhjälpes genom upphävandet av dessa orättvisor. Hit hör bland annat *jordmissbruket*. Envar åtgärd, som begränsar detta, begränsar också det missbruk med mänsklig arbetskraft, som arbetslösheten i så stor utsträckning uppvisar.

Denna möjlighet för minskad arbetslöshet genom skattereform står, som lätt inses, i nära samband med en ökad användning av kapital för rent produktiva ändamål. Industriens flykt från Stockholm som ett resultat av särskilt tomtjobberi är en gammal och känd historia, vilken redan ovan berörts. Om detta jobberi kan begränsas i samband med skattelättnad för allt produktivt arbete, så måste denna flykt förvandlas till invandring, åtminstone så länge huvudstaden genom framsynthet intar en undantagsställning i erbjudandet av förmåner åt produktivt arbete och kapital. I och med inkorporeringen av vissa grannkommuner har visserligen stadens ytområde börjat flerdubblas. Och härigenom skapas helt naturligt ökade möjligheter för såväl industri som bostadstillfällen. Men det beror i hög grad på skatteförhållandena om den privata tomtmonopoliseringen skall tillåtas att blockera vägen för den ekonomiska och sociala utveckling, som härmed ställts i utsikt.

I inkorporeringsfrågans lösning ha vi för övrigt ett nytt skäl för skattereformen. Det är, som bekant, särskilt de höga skatterna i Stockholm, som avhålla exempelvis en kommun som Nacka från att godvilligt låta sig inkorporera med Stockholm. Men detta skäl försvinner för det stora flertalet av Nacka kommuns röstberättigade i samma stund arbetsinkomsterna och byggnaderna mer och mer fritagas från beskattning. Åtskilliga skola för övrigt känna sig tilltalade av förändringen enbart genom den förenkling av skatte- och uppbördsväsendet som slutligen skulle uppnås.

Invändningar och svar.

Men då enträgna invändningar säkert icke skola utebliva är det skäl att på förhand med några ord söka bemöta dessa.

Man vill invända, att tomtvärdet i Stockholm, även när hänsyn tages till de obebyggda tomterna och till en likartad taxering av all tomtmark, icke utgör 50 procent av det nuvarande taxeringsvärdet, och man skall särskilt hänvisa till att Stockholms terrängförhållanden göra det särskilt dyrt att bygga här.

Till detta kan svaras: Naturligtvis kunna inga avgörande bevis presteras för vare sig den ena eller andra åsikten intill rationell tomtvärdetaxering utförts. Men även om denna skulle visa en något lägre proportion som tomtvärde, så ändras icke härigenom i någon väsentlig grad den föregående framställningen. Ar tomtvärdet lägre blir avgiftsprocenten högre, om man bestämmer sig för att proportio-

nellt sänka inkomstskatten över hela linjen. Det kan också tänkas — och det är kanske det mest tillrådliga till en början — att endast inkomstskatten för inkomsttagare upp till exempelvis 5,000 kronor såsom varande väsentligen arbetsinkomst, lämnas skattefri, och att inkomster därutöver betala inkomstskatt som förut.

En annan gängse invändning är att en sådan reform skulle strax sänka tomtvärdena och därigenom bringa ruin för tomtägare. Egendomligt nog kunna de, som så resonera, i samma andedrag säga att höjd tomtvärdeavgift skulle stegra hyrorna. Det är naturligtvis en omöjlighet att dessa två ting kunna inträffa samtidigt. Tomtvärdenas rent spekulativa element skulle nog delvis försvinna redan vid införande av 1 procent tomtvärdeavgift. Men detta skulle, så snart reformen var beslutad, sannolikt omedelbart ersättas med en höjning av tomtens rent ekonomiska värde, d. v. s. dess *användbarhetsvärde*. För att förstå detta bättre kan man tänka sig ett tomtområde som år efter år hålles obegagnat. Detta missbruk håller ju värdena nere i hela trakten och icke minst på tomtområdet i fråga. Men i samma stund en del av området börjar bebyggas, höjes även värdet å den resterande delen. Därför bruka kloka tomtspekulanter, som ha råd att slå under sig större områden, alltid tämligen omedelbart *avsöndra en del*, för att folktillströmningen och arbetet å den avsöndrade delen skall få tillfälle skapa större vinster från den tomtmark, som skall »ligga till sig». Världens kanske största jordspekulationsbolag, Hudson Bay-bolaget i Kanada, går till väga på så sätt, att man delar upp tomtområdet ungefär som ett schackbräde och säljer endast vissa »rutor». Härigenom höjes värdet på alla de omkringliggande »rutorna». Då nu jord- eller tomtvärdeavgiften normalt måste stimulera jord användningen, så förklaras det annars gåtfulla faktum, att jordvärdena, som helhet sett, rent av stegrats starkare i de samhällen där reformen införts än i likartade samhällen, som bibehållit sitt gamla skattesystem. Jordvärdelitteraturen lämnar flera vittnesbörd härom. För att blott ge ett exempel på jordvärdestegring i »en stad utan skatter», erinra vi här om den kanadensiska provinsen Albertas huvudstad *Edmonton*. Denna har, sedan den år 1905 fick stadsrättigheter, täckt så gott som alla sina skattebehov genom en tomtvärdeavgift, som åtminstone intill nyligen utgjorde 1.7 procent. Jordvärdeökning och folkökning i staden framgår av följande:

	Taxerat jordvärde i dollars	Befolkning	Jordvärde per huvud
1905	6,620,985	9,200	720: —
1906	17,046,798	14,000	1,217: —
1907	21,985,700	18,000	1,221: —
1908	22,303,770	20,000	1,113: —
1909	23,569,470	23,000	1,024: —
1910	27,521,710	25,000	1,105: —

Vi finna således här icke blott en ofantlig absolut ökning av jordvärdena, utan även en ökning per individ, jämfört med utgångsåret, synes ha inträtt.

Till jordvärdeökningen under jordvärdeavgiftssystemet bidrar även upphävandet av skatterna på byggnader och inkomster. En man, som nu betalar 500 kronor i hyra och 150 kronor i skatt, kan givetvis skaffa sig en något rymligare lägenhet eller på annat sätt tillfredsställa sina behov, om han blir fri från skatten på 150 kronor. Men då intet behov, varken i form av bostad, föda eller något annat kan tillfreds-

ställas utan genom och från jorden, så inverkar denna ökade köpkraft omedelbart på jordvärdena. 1700-talets ekonomer, däribland Turgot, hyste den uppfattningen, att alla skatter i sista hand togos från jorden, så att om skatten lades på inkomst och konsumtion, så hade detta blott till följd att jordägarna fingo så mycket mindre markhyra. Den verkliga jordräntan skulle man med andra ord komma till först sedan realiserbar jordränta och skatter sammanlades. Denna uppfattning hävdades visserligen av en och annan även i England in på 1800-talet, men man har sedan kommit från den, tills nu på sista tiden inom jordreformvännernas läger genom en engelsk författare, John Orr, den gamla åsikten ånyo kommit till heders. John Orr anser, att jordräntan omfattar den jordränta, som nu upptages av jordägaren *plus* den potentiella (möjliga) jordräntan på spekulationsområden, vanhävdad mark etc., och *plus* skatterna till kommun och stat. Upphävandet av de nuvarande skatterna och införandet av jordvärdeavgift skulle således icke med ett öre sänka jordvärdet utan tvärtom höja det, såsom nyss påvisats. Hur mycken sanning, som ligger i denna teori kunna vi icke med bestämdhet avgöra, men nekas kan icke att hittills gjorda erfarenheter med skattereform i här angiven riktning synas i all huvudsak bekräfta teoriens riktighet.

Huru reformen skulle inverka på hyrorna är ett mera invecklat problem än man hittills trott; så mycket torde dock med visshet kunna sägas att hyrorna, om de överhuvud taget skulle stiga, *icke* kunna stiga med skattefrihetens belopp. Där tomtbesittningen är ett rent monopol och där sålunda konkurrens på marknaden är så gott som utesluten, såsom i exklusiva affärskvarter, skulle nog husägarna se sig i stånd att höja hyrorna och hyresgästerna vara villiga att betala, tack vare ökad omsättning och större netto. Men om såsom i Stockholm synes vara fallet inga sådana strängt monopolistiska affärscentra förmå hålla sig, utan nya affärskvarter uppstå, tävlande med de gamla, finnes ingen fara för överdriven hyresstegring. Det bör också erinras, att visserligen finns det i äldre stadsdelar föga eller så gott som ingen obebyggd tomtmark, men dåligt bebyggda tomter ha vi gott om. Och genom de många rivfärdiga husens ersättande med moderna affärspalats kan konkurrensen även rörande kontorslokaler, butiker etc. för en lång tid framåt upprätthållas.

Rörande bostadslägenheter är detta naturligtvis ännu mera fallet. När det ordentligt sörjes för kommunikationer — och i det avseendet torde ännu mycket kunna göras i Stockholm och dess omgivning — är en mindre del av befolkningen beroende av ett visst givet rum. Den kan då lätt sprida sig och anpassa sig efter hyresförhållandena. Och när alltjämt nya tomtområden, i den mån de stiga i värde, genom avgiftsplikten tvingas under användning, så blir det omöjligt för husägarna att tillnärmelsevis helt uppsluka förmånen av skattereformen genom hyresstegring. Förmånen kommer helt säkert att fördelas bland såväl jordägare som icke jordägare, och den enda klass som med visshet förlorar är den, som envisas med att år efter år undanhålla värdefull mark från användning.

Som en summering av detta kan anföras John Orrs ord, att genom denna skattereform förlorar icke jordägarna allt och de jordlösa komma heller icke att vinna allt, en uppfattning som också bestyrkes av den gjorda erfarenheten i länder, där reformen genomförts.

Men särskilt medborgare, vilka inneha obebyggda tomter, skola invända: Detta går inte, vi kunna helt enkelt icke bygga emedan vi sakna kapital, och kapital för byggnadsändamål är nästan omöjligt att uppbringa. Ansökningar för 40 miljoner kronor ligga och vänta i stadshypotekskassan och bankerna äro ovilliga. Lyckas

man uppbringa ett byggnadskreditiv, så uppsäges detta så snart byggnaden är färdig eller kanske redan förut.

Det är obestriddigt, att vi ha en kreditfråga, som ännu icke lösts. Men krafter äro ju i rörelse härför; fastighetsägarna arbeta på att göra sig oberoende av bankerna genom att bilda sina egna kreditföreningar. Det får dock icke glömmas, att bankernas oginhet delvis är en följd av den profitabla placering som nu är möjlig för rent improduktiva syften, för börsjobberi och även för jobberi med tomtmark och naturtillgångar. De falska värden, som uppstå genom fördyrande tullar, tvinga också till rent improduktiva placeringar och åstadkomma därigenom stramhet på penningmarknaden. Allt detta har även sina ödesdigra verkningar på massornas sparformåga. Hur kan man begära, att en Stockholmsarbetare med sina dryga hyror, dyra livsmedel och höga skatter etc., skall kunna lägga något vidare undan och därigenom bidra till kapitalbildningen? Men i samma stund som levnadskostnaderna, allt sammantaget, reduceras, utan att lönerna minskas och framförallt om de höjas såsom är mest antagligt, komma besparingarna att ökas. Och det torde vara obestriddigt att massornas i varje särskilt fall blygsamma besparingar även för kapitalbildningen torde vara mera att räkna med än ett fåtals oförtjänta förmögenhet.

Varje åtgärd, som i likhet med den påyrkade skattereformen motverkar skattebestraffning på den produktiva placeringen, kommer således att i dubbeltt måtto förbättra penningmarknaden för dem som önska bygga. Risker kommer nämligen då att omläggas. Nu är det nästan riskabelt att använda pengar nyttigt; då skulle risken först och främst ligga i en samhällsskadlig placering.

Men alldeles bortsett från dessa nu berörda synpunkter förtjäna strävandena för ett finare utvecklat kreditväsen att uppmuntras. De kunna också gå hand i hand med skattereformsträvandena.

En annan mycket vanlig invändning är denna, att tomterna och fastigheterna äro intecknade. En hög tomtvärdeavgift skulle föranleda långivarna att uppsäga sina lån.

Envar som fattar innebörden av det redan sagda finner strax att här icke föreligger någon svårighet. Det blir ju inte fråga om att genomföra allt på en gång. Om jordvärdena dessutom icke falla eller i varje fall icke väsentligt falla, så reduceras ju ej säkerheten. Men om bankerna icke dess mindre började massvis uppsäga lån, var skulle de i så fall placera sina pengar om icke just i andra fastigheter? Och vad skulle då från deras sida vara vunnet? Det är nog sant, att det som antytt skulle bli svårare än förut att belåna obebyggda tomter, som man icke ämnade rätt snart bebygga, och att bankerna i vissa fall skulle söka dra sina pengar från tomtjobbarna. Men detta vore ju blott nyttigt och står i samklang med vad som ovan sagts, enär ju dessa medel då skulle ställas till det produktiva arbetets förfogande.

Men nu komma vi till den stora huvudinvändningen: Är det verkligen rättvist, att överflytta skatterna på tomtägarna och fritaga de stora inkomsttagarna, varav somliga kunna vara miljonärer utan att äga tomter i sin stad?

Vid besvarandet av detta få vi hänvisa till vad som ovan sagts om *rättvisan* i det framställda kravet, men därutöver vilja vi anföra följande: Det bör aldrig släppas ur minnet, att vi här blott delvis ha att göra med en skattereform. Det gäller mycket mer. Tomtvärdeavgiften är i verkligheten ingen skatt utan en avgift för den särskilda förmån, som ligger i att besitta en del av grunden för hela samhället. Avgiften betalas heller icke i sista hand av jordägaren, utan vad han be-

talar är blott, vad han uppsamlat av alla dem som bo och arbeta på det jordstycke han innehar. Han är med andra ord, skulle man kunna säga, skatteuppkrävaren, förmedlaren mellan samhället och medborgaren. Alla måste nämligen, om de vilja eller ej, bidra till tomtvärdet och därmed till tomtvärdeavgiften. Detta sker ju redan, fastän samhället icke får vad det med rätta tillkommer. Inom vissa givna gränser är det fördelaktigt för samhället, ju högre tomtvärdeavgift som uppkräves, och det är därför ett missriktat reformnit att skona tomtvärdet för att komma åt de stora inkomsterna. Emellertid, då reformen väl alltid måste genomföras gradvis och särskilt de smärre inkomsttagarna äro i behov av lättnad, och då vidare onekligen stora oförtjänta inkomster förekomma, vilka ha sin rot i bestående privilegier, som man genom en kommunalskattereform ej kan komma åt, är det möjligen klokt att tillsvidare behålla kommunalskatten på de större inkomsterna, där ju den oförtjänta delen vanligen är störst, för att så mycket fortare och lättare kunna befria de mindre inkomsttagarna.

Det faktum att reformförslaget alltjämt möter bittert motstånd på grund av dess förmenta orättvisa är föröfrigt ett slående vittnesbörd om den brist på etisk, framför allt socialetisk kultur, som ännu råder ibland oss. Ingen verkligt etiskt bildad människa kan gärna göra en sådan invändning. Den visar nämligen att man ej ens begriper den sociala etikens A. B. C. Rättvisa är en naturlig *allmängiltig* regel, som klart bestämmer vad som tillhör en själv och vad som tillhör nästan, förklarade *Quesnay*. Rättvisa i ett samhälle kan sägas vara för handen när envar av dess medlemmar får och *tillåtes behålla* vad honom tillhör. Hit hör främst att få behålla sin egen person okränkad. Därför är slaveri och vad därtill hör orättvist. Men har man rätt till sin person, så har man rätt att — på samma villkor som envar annan — genom arbete upprätthålla livet, man har med andra ord rätt till sitt eget arbetsresultat. Men då tillträde till jord — direkt eller indirekt — är *en* nödvändig förutsättning härför, då allt livsuppehälle kommer och endast kan komma från och av jorden i förening med arbete, så följer att rättvisa — verklig rättvisa — är otänkbar om icke *alla* så vitt möjligt på *lika* villkor ha andel i sitt lands jord och naturtillgångar. Hos ett nomadiserande folk som lapparna är detta kanske intet problem alls; i ett alldeles nytt primitivt samhälle *behöver* det åtminstone inte strax göra sig gällande; i ett högt utvecklat komplicerat samhälle däremot ligger det vid själva hjärteroten av dess tillvaro. Bli den alltid behövlige jorden här i mer eller mindre grad *avspärrad*, så har detta strax fruktansvärda följder för tusenden. Det betyder arbetslöshet, svält, brott, underbetalt arbete, förtryck och lidanden av oräkneliga slag. Det betyder — »samhället sådant det är».

Nu är det klart att en lösning som bestod i en *utstyckning* av Stockholms tomtområde på stadens alla 350.000 människor icke vore någon lösning alls. På det sättet skulle ingen rättvisa kunna erhållas än mindre *bibehållas*. Däremot kunde det tänkas att det allmänna å samhällets vägnar övertog jorden och förvaltade den under hänsynstagande till allas lika rätt. Men dels är själva övertagandet tydligen förenat med de största praktiska svårigheter, dels ligger häri *ingen garanti mot missbruk*, som vi redan ha ganska bitter erfarenhet om, och dels är det icke sannolikt att en dylik ordning skulle harmoniera med vår ofantligt rörliga tid. Den med vår civilisations hela läggning och med rättvisepincipen mest överensstämmande lösningen — *tillsvidare* åtminstone — är tydligen den som utgår från att *jordvärderna* såsom frambragta av samhället, är *gemensam* egendom, en fond, vilken samhället som helhet *gradvis* tillgodogör sig samtidigt med att nuvarande personliga skatter,

som skada även jordägarna, avskaffas. Är detta orättvist, då är det orättvist att på det smidigaste och för *alla* gagneligaste sätt som står till huds avskaffa en orättvisa, som har ödesdigra verkningar för *folkets stora flertal*. Det får ju dock ihågkommas, att de som möjligen skulle bli lidande på förändringen hän emot rättvisa dock vore ett försvinnande fåtal jämfört med dem, som lida orätt under den nuvarande ordningen. Skall samhället hållas tillbaka i sin utveckling, skall starkt efterfrågad jord ligga öde, arbetsvilliga män gå sysslolösa, kvinnor och barn hungra, för att ett privilegierat fåtal skall slippa få sina ekonomiska villkor på något sätt rubbade? Ett *fåtal* rör det sig om. Det torde nämligen vara påvisligt att *större delen* av jordägarna — alla de smärre — själva *vinna* på de reformer, det här är fråga om, bl. a. genom den allmänt *ökade produktion* som helt naturligt uppstår när allt mera jord och tomtmark kommer under användning och tillgängliga *arbetsvilliga* händer och hjärnor få tillfälle till full sysselsättning.

Härmed lämna vi frågan om rätt och orätt. Men jag upprepar det: dåligt, mycket dåligt måste vårt lands bildningsväsende vara, när även våra mest »bildade» behöva erinras om så elementära social-etiska sanningar, utan att man dock kan hysa något starkt hopp att de skola bli förstådda än mindre erkända.

Mot förslaget att kommunerna redan nu själva skulle få bestämma även om grunderna för kommunal beskattning skall slutligen invändas, att det vore att föregripa den kommunala skattereformen.

Ja, detta är just meningen. Det är önskvärt, att man om möjligt innan den kommunala skattefrågan i hela dess vidd avgöres kan få tillfälle att praktiskt ådagalägga verkningarna och fördelarna av tomtvärdeavgiftssystemet. Detta är så mycket mera önskvärt som denna självbestämmanderätt icke i minsta mån behöver utgöra hinder för den stora reformen. På alla livets områden äro experiment nödvändiga. Ingen vetenskap, ingen säker kunskap, ingen dokumenterad insikt utan experiment och kannedom om deras resultat. Det samhälleliga livet utgör härifrån intet undantag. Synnerligast på det komplicerade ekonomiska område vi nu behandlat, där vissa vedersakares fantasi firat sannskyldiga orgier, äro experiment av behovet starkt påkallade. Därför borde alla, såväl tvivlare som övertygade anhängare, ena sig om att snarast låta erfarenheten få avgöra vad som ekonomiskt och socialpolitiskt sett är sant och vad som är oriktigt i denna angelägenhet.

Bilaga 4.

Engelsk jordvärdepolitik (särskilt kommunal).

Av Johan Hansson.

I. Äldre jordvärdereformatorer.

Långt innan Henry George ännu var känd, ja, ens född, hade framsynta män gjort sig till tolk för åsikter och förslag som voro helt eller delvis identiska med den amerikanska reformatorns. Och egendomligt nog fanns det redan på 1700-talet

stora jordägare, som i det dåtida av jordägarna helt dominerade parlamentet förfäktade mycket långt gående »georgeistiska» krav icke blott i fäderneslandets utan även i jordägarnas eget intresse.

Detta faktum förtjänar bli mera allmänt känt.

Åren 1732 och 1733 stod en strid mellan jordägare om en sänkning av den dåvarande *jordskatten* (införd 1692 som någon ringa ersättning för de stora förmåner godsägarna allt jämt bibehöllo efter de feudala skyldigheternas upphävande) med hjälp av en *saltskatt*. Det kortsynta jordägareintresset förfäktades av sir Robert Walpole, regeringens ledare, som öppet förklarade, att syftet med hans förslag var »endast och allenast att bereda någon förbättring, någon lättnad för jordägarintressena». Och han tillade, att han »alltid skulle anse det som en stor ära», att jordskatten, under den tid då han hade del i ledningen av landets affärer, hade sänkts ner till en bråkdel av vad den förut var. Införandet av saltskatten var blott ett led i den indirekta beskattning som Walpole lyckades införa för att reducera den gamla jordskatten. Han bekämpades emellertid ivrigt av sir *William Wyndham* (senare finansminister under drottning Annas två sista parlament), som ledare av oppositionen. »Det är», framhöll denne statsman i underhuset den 9 februari 1732, »så påvisligt som någon av Euklides regler, att om vi verkligen betalade en jordskatt, motsvarande hälften av jordräntan (10 s. in the pound), utan att betala någon annan skatt, accis eller tull, så skulle våra fri- och rättigheter vara mycket tryggare än nu och varje jordägare kunde leva åtminstone i samma västånd, samtidigt med att han kunde bättre sörja för sin familj, än fallet är under det nuvarande skattesystemet.» Och när ett år senare förslag om accisbeskattning förelåg, yttrade Wyndham i sitt tal emot: »Varje jordägare gjorde väl i att besinna vad deras jord skulle vara värd, om de av hänsyn till en mindre, omedelbar skattelättnad för sig själva, läto sig förleda att förtrycka och förstöra sitt lands näringsflit. Detta är ett skäl varför jordägarna icke skulle mottaga de påstådda förmåner, som erbjudas dem.»

Wyndhams uppfattning var alltså, att ju mindre man genom skatter betungade näringsfliten, ju större skulle denna bli och ju mera gagn skulle alla, alltså även jordägarna, ha av dess blomstring. Och han fick understöd av andra, ehuru utan resultat. Lord *Bathurst* yttrade således i överhuset den 22 mars 1732: »Denna skatt på salt är så långt ifrån att vara rättvis, att den är den mest orättvisa och mest tryckande skatt som någonsin påtänkts i detta land. *Varje medborgare borde bidra till det allmännas kostnader i förhållande till de förmåner han mottager*». Här finna vi således en rent georgeistisk sats uttalad mer än hundra år innan George föddes.

Den av Wyndham och hans anhängare förfäktade åsikten, att jordvärdeavgifter (enligt modern terminologi) gagnade även jordägarna mera än tullar, acciser och andra på näringsfliten tyngande personliga skatter kunde göra, förfäktades även av män som *Locke*, *Turgot* (i Frankrike) m. fl. och senare (på 1830-talet) av skotten d:r *Chalmers*. Den senare yttrade: »Vid sammanförande av alla skatter till en jordavgift skulle jordägarna få fullt vederlag för det första genom deras sänkta levnadskostnader och för det andra genom stegrade arrenden från all den nu odlade jorden. Och därutöver skulle de erhålla mer än vederlag i de nya arrenden, som skulle uppnås genom *nyodlingar* på deras jordområden, odlingar som då vore befriade från alla de skatter, genom vilka odlingen hittills begränsats.» (Political Economy, sid. 562.)

Men för att ytterligare visa hur långt ifrån jordvärdeavgiftstanken enbart är en kalifornisk »utopists» spekulatiön, för att visa hur djupt rotade dessa reformtankar varit hos engelska tänkare under århundraden må ytterligare ett par exempel anföras, innan vi beröra de moderna engelska jordvärdeavgiftssträvandena. År 1782 publicerade en erkänt framstående tänkare, professorn i »humanitet» *William Ogilvie* i Aberdeen, anonymt en »Essay on Property in Land», i vilken han förfäktade människornas lika rätt till andel i jorden. Han önskade skilja på egentligt jordvärde och jordförbättringsvärden. Det egentliga jordvärdet skall uppfattas som en allmän fond, vilken efter hand genom jordskatter tillgodogöres samhället för allmänna ändamål. Dock önskar han fritaget från jordräntebesättning sådana små jordvärdeegendomar, »vilka icke överskrida ägarens naturliga andel i jorden». Detta innebär, att om det kunde tänkas, att ingen ägde mer än sin »naturliga andel» i fosterjorden, skulle ingen jordskatt eller avgift förekomma.

En annan författare, *Thomas Spence*, ursprungligen lärare i Newcastle, hävdade likaledes redan några år tidigare (1775) att jorden tillhör ett lands alla levande medborgare med lika rätt. »Ty det finns ingen existensmöjlighet utan på jorden och av dess produkter; vad vi följaktligen icke kunna leva förutan, ha vi samma äganderätt till som till våra egna liv!»

Denna uppfattning skulle realiseras på det väl enkla sättet, att staten utan vidare skulle förklara, att all jord i kommunen från den och den dagen skulle tillhöra kommunen, dock utan rätt för denna att någonsin avhända sig någon fläck av sitt område. Jordräntan skulle tillföras det allmänna och användas för gemensamma behov, varigenom all personlig beskattning skulle upphöra och handel och näringsflit fritagas från hämmande tullar och acciser. Vad som kunde bli över av jordräntan skulle distribueras lika mellan invånarna.

Med undantag av den drastiska övergången till den nya ordningen och den kollektivistiska jordägarerätten ha vi, som man finner, här att göra med georgistiska tankar. *Thomas Spence*, som i motsats till *Ogilvie*, talade öppet om sina läror och som tillika saknade aristokratiska relationer, jagades bokstavligen till döds av myndigheterna för sina åsikter och strävanden.

Till den nu nämnda klassen av engelska jordreformatorer bör även räknas den i England födde och uppfostrade *Thomas Paine*, en mångfrestande högt begåvad ande. I sin »Agrarian justice» hävdade han sålunda, att »endast jordförbättringarnas värde, icke själva jorden, är (ur rättvisesynpunkt) individuell egendom. — Varje jordägare är därför skyldig samhället en grundränta för den jord han besitter.» Genom denna jordränta ville han skapa en fond med hjälp av vilken bland annat alla medborgare skulle erhålla en ålderspension. »som skulle sätta dem i stånd att tillbringa sin ålderdom fri från bitter nöd och att på ett anständigt sätt lämna världen.»

Men den märkligaste av engelska »georgeister» före *George*, är skotten *Patrick Edward Dove*, en högt bildad man av aristokratisk härkomst och själv stor jordägare under förra delen av sitt liv. År 1850 publicerade han ett arbete under titeln: »The Theory of Human Progression and Natural Probability of a Reign of Justice.» I en mera svårtillgänglig och vetenskaplig (åtminstone på det etiska området) form hävdade han liksom *George*, att jorden tillhörde alla med lika rätt, att det bästa sättet för förverkligandet av denna rätt är att skilja på jordvärden och jordförbättringsvärden och att genom årliga jordvärdeavgifter tillföra det allmänna de förra i samband med avskaffandet av alla skatter, acciser, tullar etc. »Orsaken eller åtminstone en av de stora orsakerna» till fattigdomen är att söka i »skils-

mässan mellan den engelska allmogen och den engelska jorden; och till dess allmogen återerövrat jorden, kunna Englands inbyggare vara förvissade om att fattigdomens förbannelse skall hemsöka dem. Det brittiska folket kan aldrig tillräckligt ofta erinras om, att det icke behövde finnas några skatter, om icke jorden eller jordröntan blivit överlämnad från staten till privata.»

Sedan han påvisat det praktiskt omöjliga i att fördela själva jorden (inkl. gruvor etc.) frågar han: »Hur kan då delningen av naturjordens fördelar verkställas? Svaret lyder: »Genom delning av dess årliga värde eller jordränta, d. v. s. genom att göra jordröntan till nationens samfällda egendom. D. v. s. (liksom skatten är statens samfällda egendom) genom att taga hela skattens belopp av jordröntan och därigenom överflödiggöra alla andra skatter. Sålunda skulle all industri (näringsflit) befrias från varje börda, och varje människa skulle få den ersättning som hennes duglighet, flit eller företagsamhet gjorde henne berättigad till, enligt den fria konkurrensens naturliga lagar. Detta, påstå vi, är den enda teori som kommer att tillfredsställa de krav som naturegenskapsproblem uppställer.» »Jordreformens vetenskapsman», som Dove icke helt med orätt blivit kallad, blir i detta sammanhang profet och tillägger: »Vi tveka icke att förutsäga, att alla civiliserade samhällen en gång skola komma därhän att avskaffa alla skattebördor som hämma industrien och taga hela skatten av jordröntan. Och detta därför att jordröntan är hela samhällets gemensamma arbetsprodukt.»

På väsentliga punkter förekommer en så slående likhet mellan Dove och George, som publicerade Framåtskridandet och fattigdomen 30 år senare¹⁾, att det är förklarligt om man — ehuru bevisligen med orätt — misstänkt den senare för att ha plagierat den förra.

*

Vi se således att de mest radikala jordvärdereformer uttänkts och förordats även i det gamla England med dess »tusenåriga kultur» av vetenskapligt tränade och praktiskt erfarna män. (Det är att märka, att både Ogilvie och Dove också voro eller hade varit praktiserande jordbrukare.)

Men även bland de engelska ekonomerna tillhörande den »klassiska» liberala skolan finner man mer eller mindre starka sympatier i vad man kallar georgeistisk riktning. *Adam Smith* trodde icke i likhet med de franska fysiokraterna på någon jordrönteskatt som enda skatt (Single Tax) bl. a. emedan denna enligt hans mening skulle visa sig otillräcklig. Men han medgav oförbehållsamt, att »ingenting kan vara mera rimligt än att en fond (jordröntan), som har sitt upphov i en god stats styrelse, bör i synnerhet beskattas eller bör bidraga något mera än större delen av andra fonder till det allmänna». Han föreslog också förbättringar i den dåvarande engelska jordskatten. Professor *Thorold Rogers*, berömd genom sina utomordentliga forskningar i de engelska jordbruksprisernas och lönernas historia, anmärker till Smiths nu citerade yttrande: »En skatt på grundröntan är en av de mest rättvisa skatter som kan påföras. Värdet av en grundrönta är icke i någon grad föranlett av något arbete eller kostnad från jordägarens sida utan uppstår genom befolkningens och förmögenhetens tillväxt.» (Citerat efter dr Edwin Adams: Land Values Taxation, London 1907.)

¹⁾ Detta Georges arbete har just utkommit i ny upplaga på P. A. Norstedt & Söners förlag.

Johan Stuart Mill hyste liknande åsikter. I sin »Principles of Political Economy» klagade han över att den engelska jordskatten »olyckligtvis» var »så liten». Han hävdade att den icke borde uppfattas som en skatt utan som en ränteavgift till samhället. Och medan *Mill* drog sig för att i likhet med hans samtida, *Dove*, kräva jordröntans överflyttande på det allmännas hand, är dock han, som — om man möjligen bortser från *Napoleon I*, som t. o. m. lär ha föranlett en dock veterligen icke tillämpad lag på området — den förste som förfäktade jordröntestegringens åtminstone delvisa indragning till det allmänna.

*

Bland mera framskjutna politiker tillhörde *Richard Cobden* nog dem som före *Henry Georges* tid gick längst i den ovan nämnda *Wyndhams* fotspår. I ett tal den 17 december 1845 yttrade han bland annat: »Jag hoppas att få se petitioner vari begäres en ny jordvärdering (den senaste hade utförts på 1690-talet!) och att agitation kommer att pågå jämsides med agitationen för det fullständiga och omedelbara upphävandet av spannmålslagarna, och jag skall bidra med min skärv för ett sådant syfte. Vi måste fullständigt avskaffa alla livsmedelsskatter och vi borde upptaga minst 20 miljoner pund sterling årligen från jorden (genom jordskatt).»

II. De brittiska kommunernas jordvärdeavgiftssträvanden.

När hänsyn även tages till jord- och särskilt de kommunala skatteförhållandenas påfallande orimligheter i England, inse vi nu lättare varför *Henry Georges* propaganda i England under 1880-talet kunde sätta så djupa spår efter sig såsom fallet blev. *Georges* tankar hade ju legat och grott och även åtskilliga gånger kommit till uttryck i England. Vi skola här förbigå de propagandaföreningar som nu bildades och den mångåriga, ihärdiga verksamhet, de utövat, för att blott beröra de officiella initiativen till reformer, som hittills tagits och då särskilt från kommunernas sida.

Den engelska kommunalbeskattningen har, med mindre väsentliga undantag, under tidernas lopp utvecklats till enbart fastighetsbeskattning, i »fastighet» dock även inbegripet fastgjorda maskiner. Rörlig, personlig egendom, som visserligen under en tid varit avsedd som skatteobjekt, blev särskilt efter 1840 helt fritagen. Den förmämsta anledningen härtill synes ha varit svårigheterna för taxeringsmännen att överhuvudtaget komma åt rörlig, personlig egendom. Vid taxering av jord, jordförbättringar, byggnader och fastgjorda maskiner har efter hand den praxis utvecklats och sanktionerats av lagstiftningen, att *det årliga brukningsvärdet*, den faktiska ränte-, hyres- eller arrendeavkastningen (netto) skulle läggas till grund för kommunalbeskattningen, vilken vilar på *innehavaren* och icke på ägaren, om denne icke tillika är innehavare. Är detta fallet utgår skatten efter en *beräknad* avkastning, enligt den brukning, som fastigheten vid taxeringen är föremål för.

Härav följer att ju högre hyrorna och arrendena äro (netto) ju högre bli också skatterna, och ju större avkastning en fabrikant uppnår genom införande av

tidsenliga maskiner i stället för föräldrade, ju högre blir skatten. Regeln är alltså: ju bättre användning av jord etc. ju högre skatt. Denna regel tillfredsställer dock icke ens kravet om »skatt efter förmåga», ty även de rikaste gå praktiskt talat skattefria, om de nämligen låta sin jord, den må vara än så värdefull och stiga än så snabbt i värde, ligga alldeles obrukad. Det är således endast brukad egendom som är skattskyldig. Vi finna härav att jordmissbruket, spekulationen och vanhävdnen premieras genom den engelska kommunalbeskattningen i ännu högre grad än fallet är hos oss.

De stora orättvisor och sociala olämpor som äro förenade med ett dylikt system har länge varit föremål för även offentlig uppmärksamhet. För att avhjälpa de värsta bristerna föreslog således redan 1885 en kunglig kommitté, »The Housing Commission», en särskild avgift (kommittén nämner själv 4 procent) på försäljningsvärdet av obrukad tomtmark kring stad. Härigenom ville man icke blott bereda kommunen ökade inkomster och således reducera skatterna för producenterna, utan även tvinga jord i marknaden på rimligare villkor.

Detta begränsade förslag ledde dock icke till något resultat. Några år senare börjar emellertid den kommunala jordvärdeavgiftsfrågan att ådraga sig uppmärksamhet bland de kommunala myndigheterna själva. Två av Londons County Council tillsatta kommittéer uttala sig för tomtvärdeavgift åren 1899 och 1893. År 1890 beslutar Glasgows stadsfullmäktige, på initiativ av jordvärdereformvänner, att uttala sitt allmänna missnöje med det rådande kommunalskattesystemet, och en kommitté tillsattes med uppgift att undersöka saken och avge rapport. Kommittén, som rätt snart var färdig med sin uppgift, föreslog, att Glasgow skulle söka samverkan med andra kommuner i Skottland i syfte att petitionera till parlamentet för erhållande av rätt att införa kommunal jordvärdeavgift. Förslaget behandlades av stadsfullmäktige utan att dock leda till åsyftat resultat. Emellertid envisades reformvännerna med att gång på gång bära fram sina krav och äntligen år 1895 beslöto stadsfullmäktige, att, i överensstämmelse med det nu nämnda kommittéförslaget, skriva till de olika kommunala beskattningsmyndigheterna om samverkan för uppnående av kommunal självbestämmanderätt angående införande av jordvärdeavgift. Frågan blev nu föremål för behandling överallt i Skottland. År 1896 besluta Glasgows stadsfullmäktige att frambära petitionen och året därpå bestämmer man sig för att själv låta utarbeta ett lagförslag om rätt att införa jordvärdeavgift — »Glasgow-förslaget», som det sedan blivit kallat.

Ännu behövdes emellertid starkare påtryckningar. Glasgows kommun beslutar 1899 att göra gemensam sak med den skotska jordvärdeavgiftsföreningen (bestående av s. k. georgerster) vid anordnandet av en stor konferens för främjande av jordvärdeavgiftsfrågan. I konferensen deltogo icke mindre än 558 ombud, varav 216 hade utsetts av kommunala myndigheter i skilda delar av landet. Konferensen gjorde enhälligt följande uttalande:

att det nuvarande skattesystemet, som betungar näringsfliten och dess resultat men fritar de jordvärden som uppstå genom samhällets verksamhet och växt och det allmännas åtgärder, är orättvist och utgör ett hinder för det sociala framåtskridandet;

att det för uppnåendet av rättvisa förhållanden är nödvändigt att särtaxering av jordvärdena införas och att en direkt avgift införas på de taxerade jordvärdena. Konferensen uttalade vidare sitt gillande av »Glasgowförslaget» (åsyftande att ge städerna i Skottland rätt att införa jordvärdeavgift), men betonade tillika, att denna

rätt borde tillkomma även alla andra kommuner, varför dessa av konferensen uppmanades att petitionera till parlamentet om liknande rättigheter.

Frågan blir också föremål för diskussion i parlamentet år 1899 och 1900 utan att detta dock leder till något.

År 1901 avger en kungl. kommitté, som haft kommunalbeskattningen under utredning, sitt betänkande. En stark minoritet ledd av kommitténs ordförande förordar en moderat jordvärdeavgift, medan en enskild ledamot domaren O'Connor hävdade, att all kommunalbeskattning, även på landsbygden, borde utbytas mot jordvärdeavgifter.

Dessa yrkanden ådrogo sig åtskillig uppmärksamhet och hela frågan fick härigenom ökad aktualitet. År 1902 hålles i London en ny stor kommunal konferens för främjande av saken. En stor kommitté tillsattes för att förbereda lagförslag för såväl England som Skottland. Staden Glasgow hade till och med upprättat en särskild byrå, som under en följd av år — intill 1906 — uteslutande ägnade sig åt den kommunala propagandan för kommunal jordvärdeavgift.

Av de lagförslag, som nu tillkommo, framlades det första av mr Charles Trevelyan redan år 1902 men föll vid andra läsningen; majoriteten emot utgjorde 71 röster. Lagen för Skottland introducerades året därpå av dr MacNamara, men föll med 13 rösters minoritet. År 1904 framförde Trevelyan sitt förslag på nytt, vilket nu till underhusets förvåning i princip godkändes med 67 rösters majoritet. Även år 1905 fattades ett liknande beslut, denna gång med 90 rösters majoritet, alltjämt i det av det konservativa partiet behärskade underhuset.¹⁾

Detta år hålles nya kommunala konferenser i Edinburg och Manchester. Den petition till parlamentet som beslöts i Manchester för jordvärdeavgift samlade icke mindre än 550 kommunala beskattningsmyndigheter. En ny petition, i vilken 518 kommunala myndigheter instämt, tillställdes år 1906 dåvarande finansministern, mr Asquith, av en deputation bestående av 150 personer, representerande 115 kommuner.

Nu var äntligen isen på allvar bruten. Regeringsskifte hade ju också inträtt; man hade hopp om att komma längre än till platoniska sympatiuttalanden. Lagförslaget för Skottland framfördes på nytt av enskild medlem och antogs i princip med 319 röster mot 61. Nu beslutar regeringen tillsätta en kommitté, med regeringsledamoten Alexander Ure som ordförande, för att granska förslaget. Kommitténs betänkande, som avläts redan samma år, utmynnade i ett yrkande om en lag, som påbjöd jordvärdetaxering i Skottland. Regeringen var också snart färdig med ett dylikt lagförslag; det antogs av underhuset men förstördes av överhuset, och därmed började den historiska strid som några år senare skulle resultera i överhusets grundliga maktbeskränning.

Sedan regeringens taxeringsförslag fallit för andra gången, gjorde jordvärde-reformens vänner en kraftig ansträngning för att få bestämmelserna om jordvärde-taxering i hela landet upptagna i budgeten. Stora möten höllos med mr Ure som främsta talare. I november 1908 tillställdes regeringen ett memorandum, under-tecknat av 250 parlamentsledamöter med begäran om upptagandet av en årlig avgift på jordvärdena i 1909 års budget.

Detta skedde, men genom överhusets olyckliga ingripande kunde förslaget bli

¹⁾ För en närmare redogörelse för vissa nu berörda förslag se G. Cassel: »Översikt över beskattningen av den fortjänta värdestegringen på jord i vissa främmande länder», sid. 16 o. f.

lag först år 1910. De som hade hoppats att regeringen skulle genomdriva en visserligen moderat men allmän jordvärdeavgift, utgående efter samma procent av alla samhälliga värden, blevo dock besvikna. Sedan regeringen gjort flera, enligt reformvännernas mening betänkliga eftergifter, stannade man äntligen vid en mindre värdestegringskatt som väsentligen har karaktären av en försäljningsskatt, en »reversion duty», vilken utgår av den värdestegring som tillfaller ägaren vid utgången av arrende, en likaledes mycket ringa (0.2 procent) jordvärdeavgift på obebyggda tomter (med mer än £ 50 jordvärde per acre, 0.42 hektar) och slutligen en skatt på gruvors ränteavkastning.

Dessa skatter uppfattades dock, åtminstone i vissa kretsar, såsom varande av mera tillfällig art, närmast avsedda att motivera jordvärdetaxeringsbestämmelsernas upptagande i budgeten. Det jordvärdetaxeringsarbete, som nu pågår, omfattar hela konungariket och avser att framställa jordens verkliga värde, oavsett om den för tillfället är brukad eller obrukad, skilt från jordförbättringsvärdena. Rörande detaljerna i såväl de nya engelska jordskatteförordningarna som jordvärdetaxeringsbestämmelserna hänvisas till den redogörelse som bifogats den svenska värdestegrings-skattkommitténs betänkande av 29 mars 1912. Här skall endast erinras om att den engelska jordvärdetaxeringen, enligt många i jordfrågan sakkunnigas mening, synes onödigt komplicerad och därför mera kostbar och tidsödande än som varit behövt utan att dock lämna ett fullt tillfredsställande resultat. I en utförlig promemoria till den nu sittande »Departmental Committee on Local Taxation» har också parlamentets jordvärdegrupp, som nu räknar omkring 180 parlamentsledamöter, betonat nödvändigheten av vissa ändringar. Medan den nuvarande lagen gör undantag för vissa jordvärden, s. k. »fixed charges», begär gruppen att alla egentliga jordvärden böra medtagas vid taxeringen. Å andra sidan upptages nu i jordvärdet vissa jordförbättringar å jordbruksjord vid taxeringen. Detta vill gruppen ha upphävt, samtidigt med att den begär att jordvärdetaxeringen även får omfatta *gruvfyndigheter*, de må vara föremål för bearbetning eller ej.

III. Den parlamentariska jordvärdegruppens reformsträvanden.

I samband med budgetsstriderna bildades år 1910 den ovan nämnda jordvärdegruppen. Den började strax framställa särskilda önskemål, vilka man antar kommer att bli väsentligen vägledande för fortsatt lagstiftning. Dessa önskemål fingo en pregnant form i en petition, undertecknad av 143 parlamentsledamöter som tillställdes stats- och finansministrarna i augusti 1910. Alldeles samma petition, som härnedan återgives, förelades regeringens ledande män på nytt 1911 efter de nya valen. Petitionen var denna gång undertecknad av 173 parlamentsledamöter på vänstersidan.

Jord- och skattereform.

Vi undertecknade parlamentsledamöter önska uttala vårt livliga erkännande för de ansträngningar stats- och finansministrarna samt övriga regeringsledamöter utvecklat för genomförandet av 1909—1910 års budgetlag, vilken för första gången upptager principen om särskild taxering av jordvärdet och därigenom lägger den nödvändiga grunden för sådana fortsatta reformer, som kunna få till resultat tryggheten åt detta lands folk av en mera rättvis fördelning av statens bördor, reformer

som dessutom trygga åt envar resultatet av hans eget arbete och öppnar tillträde till jorden för sådana, som kunna göra den bästa användning av densamma. Vi anhålla därför vördsamt att regeringen ville fortsätta och utveckla den politik som inledes av budgeten genom att:

- 1) göra jordvärdena tillgängliga för allmänna behov;
- 2) frigöra näringslivet från monopol och orimliga skattebördor;
- 3) fullborda frihandelspolitiken genom att
 - a) åvägabrinda ökade möjligheterna att producera i vårt eget land och genom framskapandet av större möjligheter att bruka jorden och
 - b) avskaffa de tullskatter som ännu vila på folkets livsmedel.

Vi begära att dessa krav realiseras genom att

- 1) den påbörjade jordvärdeaxeringen påskyndas;
- 2) resultatet därav göres tillgängligt för allmänheten;
- 3) kommunerna erhålla rätt att införa jordvärdeavgift för sina behov;
- 4) en statslig jordvärdeavgift införes i syfte att
 - a) bilda en nationell fond för bestridande av kostnaderna för sådana ändamål som skolväsen, fattigvård, allmänna vägar, asylor och polis och på så sätt reducera de kommunala bördorna, samt
 - b) avlösa tullskatterna på te, socker, kakao och andra livsmedel.

De fördelar, som äro förenade med dessa reformer, formulerar gruppen således:

1) Upphävandet av kommunalskattebördan på bostadshus, fabriker och verkstäder, maskiner, gruvanläggningar, butiker, varuhus, kontor och alla industriella och kommersiella anläggningar samt alla jordbruksbyggnader, dränering, inhägnad och andra jordförbättringar;

2) genombrytandet av de hinder, som jordmonopolet nu lägger för kommunal, industriell och jordbruksteknisk verksamhet och utveckling och således möjliggöra, att jorden överallt användes på ett sätt som medför större fördelar för arbetarna;

3) möjlighet skulle skapas för åstadkommande av flera, bättre och billigare bostäder i stad och på land; småbruk och jord till trädgårdstäckor skulle erhållas på rimligare villkor, och i allmänhet skulle näringslivet av alla slag — jordbruk, gruvsdrift, skogsskötsel, byggnadsverksamhet, fabriksdrift, offentliga arbeten, transport, handel — befrias från bördor och hämmande band; möjligheterna för lönande sysselsättning av arbetskraft och kapital i stad och på land skulle utvidgas;

4) jordbruksnäringen skulle tillförsäkras en verklig lättnad;

5) genom att låta de ovannämnda nationella uppgifterna bestridas av staten skulle en effektiv lättnad uppnås för landskommuner, som nu tryckas av överdrivet höga kommunalskatter för ändamål, som till stor del äro nationella till sin natur;

6) levnadskostnaderna skulle minskas för massan av folket och den ännu befintliga grunden för tullskyddspropagandan omintetgöras.

Petitionerna blevo båda gångerna väl mottagna, och statsministern yttrade vid det sistnämnda tillfället att han ansåg denna fråga vara av stor betydelse både med hänsyn till städerna och landsbygden, ehuru enligt hans mening frågan ur landsbygdens synpunkt var mest trängande för närvarande.

I sin ovan nämnda promemoria till den nu sittande departementala kommunalskattekommittén har jordvärdegruppen utförligt utvecklat skälen för sina krav i petitionen till regeringen. Enligt gruppen böra kommunalskatterna ersättas med jordvärdeavgifter bland annat *emedan* jordvärdena äro resultat av samhällets arbete och kostnader och alls inte av jordägarens ansträngningar eller utlägg; *emedan* jorden

är lika nödvändig för alla som den är begränsad till sitt omfång och därtill ej frambragt av människor; *emedan* en jordvärdeavgift icke kan övervältas såsom andra skatter, för vilket påstående gruppen nöjer sig med att återge professor Marshalls argument; *emedan* jordvärdeavgiften *icke* så som de nuvarande produktionshämmande skatterna, driver undan människor och näringsfliten utan har en alldeles motsatt verkan; *emedan* jordvärdeinnehavaren icke kan undandra sig avgiften; *emedan* envar får bidra till det allmänna i direkt förhållande till mottagna förmåner, varigenom man för lika förmåner får betala lika, varvid man alltså har utgått från att fördelarna av samhällets åtgärder förr eller senare återspeglas i själva jordens värden; *emedan* reformen alltså leder till rättvisa och samtidigt främjar det sociala och ekonomiska framåtskridandet.

Gruppens skäl för att den del av de nuvarande kommunala bördorna, som *staten* anmodas övertaga, även böra bestridas genom statsliga jordvärdeavgifter förtjänar särskilt omnämnas, då vi här ha att göra med samma problem som sysselsätter vårt eget land. Det råder full enighet, betonar gruppen, därom, att de fattigare distrikten bära en alltför stor del av de med skolväsen, fattigvård, allmänna vägar, asylor och polis förenade bördorna. Man är också ense om att medan kommunerna, som administrera dessa funktioner, alltjämt måste svara för en del av kostnaderna, så bör staten bidra med en del, och frågan är på vilket sätt. Gruppen hävdar, som vi sett, att detta skall ske genom införandet av en statslig avgift på alla landets jordvärden för att därigenom åstadkomma en fond för de berörda ändamålen och att såväl påförandet som användningen skall årligen underkastas parlamentets kontroll i motsats till det nuvarande systemet av kommunala subsidier, över vilket parlamentet saknar vederbörligt inflytande.

Endast genom en sådan anordning blir det möjligt att placera bördorna för de angivna ändamålen där de böra placeras och bäst kunna bäras. Då skulle man få ett slut på det förhållandet, att förmåner som avsetts för de fattiga går dem förbi. Varje annan metod för hjälp, exempelvis med hänsyn till fattigvården, vilken alltid utgjort en börda på jordegendomen, kommer att med tiden »bli en gåva av allmän egendom» till jordägarna. Och särskilt när hänsyn toges till de kommunala utgifternas stegring och till de nyligen ökade skyldigheter, som parlamentet påtagit sig för skilda sociala ändamål (ålderspension) m. m., är det nu mer än någonsin trängande, att våra nationella finanser i detta avseende en gång för alla placeras på klippfast grund.

Men en sådan likformigt påförd statslig avgift är tillika nödvändig för att rättvisan i jordvärdeavgiftsprincipen och dess gagneliga sociala verkningar skola komma till full rätt. Då skulle nämligen de höga jordvärdena i städernas centrum och de stora jordvärdebesittningarna på landsbygden alltid få en proportionerlig andel i utgifterna, och någon risk för att de fattiga landsdistrikten med motsvarande låga jordvärden blevo oskäligt betungade skulle icke längre förekomma. Och detta är rimligt även av det skälet, att det ingalunda är storstadens befolkning allena som skapar dess höga jordvärden. Även landsbygdens befolkning bidrar härtill. »En av de främsta orsakerna till industrisamhällets växt och rikedom (och därmed till jordvärdestegringarna) har varit livsmedlens billiggörande, vilket samtidigt reducerat jordbruksjordens värde. Landsbygdens krav på andel i städernas tomtvärden är odisputabel. Varje steg i den riktningen är ett steg mot rättvisan. Ingen åtgärd för förbättrandet av jordbruksdistriktens villkor skulle bli så enkel och effektiv som detta, att jordvärdena läggas till grund för beskattningen. Det enda förvånansvärda

är, att sådana som tala om att jordbruksjorden har föga eller intet jordvärde, icke befinna sig bland förkämparna för en sådan reform!»

*

Till den föregående framställningen må endast bifogas, att kommunerna ånyo med Glasgow i spetsen börjat röra på sig för uppnående av sin så länge eftersträfvade rätt att göra de »*samhälleliga värdena*» i stället för de genom enskilt arbete och kostnad tillkomna och därför »*privata värdena*» (professor Marshalls terminologi) avgiftspliktiga. Regeringen anser sig dock böra vänta dels på resultatet av den pågående jordvärdetaxeringen och dels på den av finansdepartementet igångsatta utredningen bland annat av förhållandet mellan statens och kommunernas finanser. Men sedan det nu tagit så långt på tiden har den uppfattningen börjat vinna förespråkare, att det skulle bli obligatoriskt för kommunerna att övergå till jordvärdeavgiftssystemet. (Jfr en artikel *The New Land Policy*, av Edward C. Hemmerde, en av jordvärdegruppens ledare, i *Pall Mall Magazine*, januari 1913.)

I de engelska kolonierna, vilka genom sina erfarenheter av jordvärdeavgift givit strävandena i moderlandet ett starkt stöd, går tendensen också mer och mer i den riktningen. Staten Queensland i Australien har från början (1890) haft obligatorisk kommunal jordvärdeavgift; Nya Syd Wales gjorde det genom lag av 1906 obligatoriskt för sina kommuner att uppta en viss jordvärdeavgift, medan det blev frivilligt att täcka kostnaderna för alla övriga behov (dock inom vissa gränser) från samma källa. Nya Zeeland tillät genom lag av 1896 kommunerna täcka vissa behov genom jordvärdeavgift. Denna rätt utsträcktes emellertid 1911 till att gälla kommunernas samtliga utgifter. Och en agitation pågår nu för en lag som gör detta obligatoriskt. I Kanadas självstyrande västra provinser är denna tendens ännu mera påtaglig. Här har man börjat med att ge kommunerna rätt, att om de så önskade, i viss grad fritaga byggnader och jordförbättringar från skatt. Detta har sedan utsträckts till att omfatta *alla* jordförbättringar, byggnader och personlig egendom. Den ojämna konkurrensen, som snart uppstod mellan samhällen med så olika skattesystem, synes ha bidragit till att provinserna nu i rask följd börja övergå till den obligatoriska kommunala jordvärdeavgiften. Här råder, anmärkningsvärt nog, knappast ens bland jordägarna synnerligen delade meningar om, att jordvärdet är den rätta grundvalen för all kommunalbeskattning. Reformerna ha också genomförts utan någon föregående mera omfattande propaganda (Jfr Johan Hanssons skrift: *Jorden eller jordvärdet?* Erfarenheter från många land, Svenska Andelsförlaget 1911 och Budkavlens Kanada—Vancouvernummer, maj—juni 1912).

Bil. 5.

Jordvärdepolitik i västra Kanada.

(Ur American Magazine, juli 1911.)

På gränsen mellan de kanadensiska provinserna Alberta och Saskatchewan ligger staden Lloydminster. Den ena halvan av staden ligger i Alberta, den andra i Saskatchewan. Gränsen går i mitten av stadens huvudgata. Samma beskattningsbara område förekommer på vardera sidan. Kommunala förbättringar, vilka kräva inkomster, såsom stenläggning, trottoarer, brandskydd etc., äro desamma. Ingenting bättre än detta kunde åstadkommas på beställning för att lämna ett exempel på två skattesystem sida vid sida.

Alberta tillåter sina kommuner att utöva en nästan obegränsad beskattningsmakt. Saskatchewan däremot icke. Dess begränsningar äro visserligen lindriga, men provinsen litar dock icke så fullkomligt på lokala erfarenheter och kunskaper som Alberta gör. Den stipulerar ett fåtal skatteföremål för sina städer, däribland byggnader, vilka skola taxeras till 60 procent av sitt värde.¹⁾

Lloydminster i Saskatchewan har därför vid sidan av andra skatter byggnadsbeskattning; Lloydminster i Alberta däremot beskattar ingenting flyttbart. Den tillämpar endast jordvärdeavgift.

Till följd därav överflyttas allt till Albertasidan som kan flyttas utan att mera förloras än fördelarna av skattefriheten. Saskatchewanstaden började anläggas 2 år tidigare än den andra delen och betydande kapital ligga för närvarande placerade där. Men även de, som äga affärer på denna sida, bygga sina boningshus i Alberta. Nya affärer placeras i Alberta såsom en naturlig sak. En av affärsmännen meddelade mig, att om hans byggnader och lager, vilka nu äro skattefria, lågo på andra sidan av gatan, skulle detta innebära en skillnad av 12 tusen dollars i hans taxering. Lloydminster är ett talande exempel på det inflytande, som naturlig beskattning har på välståndet.

Men man vill invända: Detta är ju endast vad som kunde väntas. Välstånd beror huvudsakligen på företagsamhet och företagsamhet beror på befolkningen. Befolkningen dras helt naturligt mot skattefria hem och obeskattat arbete. Och detta blir resultatet av jordvärdeavgift. Vi visste detta förut.

Ja, men här finns dock en sak, som ofta förbises. Om befolkning och industri följa efter jordvärdeavgiften, som de faktiskt göra, så måste de komma från någon annan plats. Om befolkningen drar sig mot sådana ekonomiska villkor, som tillåta fri industri och fria hem, så måste den dra sig bort från platser, där denna frihet ej förekommer.

¹⁾ Sedan detta skrevs har genom ny lagstiftning i båda provinserna de berörda förhållandena förändrats, nämligen i riktning av mera allmänt genomförd jordvärdeavgift. Tendensen är avgjort från frivillig till obligatorisk jordvärdeavgift till bestridande av kommunernas alla utgifter, som annars skulle täckas genom skattemedel.

Lloydminster visar i miniatyr den tendens, som just nu verkar mycket kraftigt mellan British Columbia och grannstaterna Washington och Oregon, mellan västra Kanada och de östra provinserna som helhet; mellan städer som Calgary eller Lethbridge (där företagsamheten icke är skattefri), och Edmonton eller Vancouver; och slutligen mellan Albertaprovinzen och den övriga delen av landet. Alberta har tagit fatt på den naturliga beskattningsmetoden och samhällen, som söka konkurrera med denna provins på någon annan beskattningsgrund, äro dömda att förlora. Självbevarelsen tvingar dem slutligen in på samma linjer. Ibland kommer avräkningens dag fortare än man skulle tro. Även efter allt vad jag sett av jordvärdereform i British Columbias städer, förvånade det mig att härom dagen höra att Victoria, den gamla konservativa huvudstaden, vilken anses vara mer engelsk än t. o. m. London, röstade in jordvärdeavgiften med en majoritet av 5 mot 1. Varför gjorde den det? Emedan den icke kunde konkurrera med de andra städerna i sin egen provins med mindre det skedde. Den kunde icke konkurrera med Vancouver, Prince Rupert, Nanaimo, mera än Lloydminster i Saskatchewan kan konkurrera med Lloydminster i Alberta.

Mer och mer börjar folk uppfatta den verkliga situationen. Här är ett beaktansvärt faktum: för något mer än ett år sedan befriade Vancouver, British Columbias största stad, alla byggnadsvärden och jordförbättringar från beskattning. Jag meddelades, att under de senaste sex månaderna hade i genomsnitt 5 familjer i veckan flyttat från Seattle till Vancouver. Jag kan icke garantera uppgiftens riktighet, men det förundrar mig att det ej är 50 i stället för 5. Invandringsdepartementet i Ottawa upplyser emellertid officiellt att nästan lika många emigranter ha lämnat staten Washington för Kanada under det sista året som under de tre föregående åren tillsammans.

Siffrorna äro följande:

1907	3,829
1908	7,517
1909	9,366
1910	17,734

Detta är onekligen en märklig ökning. Washington och Oregon tillsammans ha under 4 år, sedan 1906, låtit 43,979 medborgare flytta från sig in under Kanadas friare villkor. Men i de naturliga förhållandena finnes intet rimligt skäl härför. Washington och Oregon med sina stora möjligheter, de rikaste och härligaste bland riket, med alla slag av naturresurser för alla slag av mänskliga villkor — varför skulle någon, som en gång sett dem lämna dem? Endast emedan de hämmas av monopol, förtryckas av en feodalistisk jordpolitik, ett ytterst inkvisitoriskt skattesystem och den spekulationsfeber, som framspringer härur. Vilken skada är icke detta!

Men för att återgå till de villkor, som huvudsakligen ligga till grund för Albertas välstånd, så finna vi, att av de 329,409 personer, som utvandrade från Förenta staterna till Kanada under de sista fyra åren (vilket i förbigående sagt betyder att ett minimum av 329,409,000 dollars följde med dem), 106,626 eller i det närmaste en tredjedel slogo sig ner i provinsen Alberta. Invandringsfloden till Alberta sväller årligen. Alberta har, det är sant, naturliga förmåner, men inga som jag känner till utöver exempelvis Saskatchewan under kolonisationens nuvar-

ande stadium. Men den otvetydiga *ekonomiska* fördelen ligger hos provinsen Alberta och kommer att stanna hos denna, kraftigt opererande mot dess konkurrenter intill dessa följa efter.

Och den tiden kan icke vara avlägsen, enär andra samhällen redan känna trycket. British Columbia känner trycket av sina egna städer, inom egna gränser och av Alberta utom desamma. Och dess få antikverade provinsiella skatter, vilka i verkligheten blott äro rudiment, kunna icke hållas kvar länge.

Fallet Lloydminster talar för Saskatchewan. En del av de ledande kommunerna här ha redan börjat begära lättnad och lagstiftningsmakten har saken under behandling. Winnipeg, huvudstaden i provinsen Manitoba, har gjort betydliga avdrag för personlig egendom och reducerat skatten på byggnader. Staden förbereder en progressiv reduktion av byggnadsskatten efter Vancouvers föredöme. Även i provinsen Ontario förekommer en mäktig rörelse för jordvärdeavgift. Och den *måste* finnas. Varje år flytta tusentals människor västerut från denna provins och något måste göras för att åter ställa konkurrensen på likartad grund. I själva verket synes det mig som om provinsen Ontario skulle bli scenen för den slutliga striden mellan de gamla och de nya skatteteorierna. Händelsernas egen oundvikliga gång kommer att tvinga jordvärdeavgiften på Ontario.

Sedan sålunda den naturliga beskattningsmetoden en gång införts i västern, kan, vad Kanada beträffar, sakernas utveckling mycket väl lämnas åt sig själv. Anhängarna av reformen behöva blott se på och vänta. I beskattning som på andra områden betyder det praktiska exemplets makt mer än all världens akademiska teoretiserande. Innan flygkonsten var ett realiserat faktum kunde meningarna bryta sig om, huruvida denna konst var möjlig eller ej. Men nu är det bästa sättet att bevisa, att människorna kunna fortskaffa sig genom luften, att gå ut och se dem göra det. Så länge jordvärdeavgiften var en akademisk fråga, fanns det rum för argumentering, även för den ointelligenta person, som sade: »må vara att den är riktig i teorin». Och bevisplikten vilade på dess vänner. Men den tiden är nu förbi. Lyckligtvis befinna sig jordvärdeavgiftens vänner icke längre på försvarssidan; de äro icke längre propagandister. De ha vunnit befrielse från denna tjänst. När deras beskattningsteorier förnekas kunna de utan vidare argument eller förklaringar hänvisa till provinsen Alberta, till de städer och andra kommuner i västra Kanada, som tillämpa jordvärdeavgift. De kunna hänvisa till de ekonomiska verkningarna härav på skattepolitiskt mera efterblivna samhällen och nöja sig härmed. Vittnesbörden äro tydliga. Jordvärdeavgiften är icke längre en ren, oprövad lära; den är ett faktum, och ett hårt faktum.

Ännu en iakttagelse må meddelas rörande provinsen Alberta. Arbetsvillkoren där äro bättre än i någon annan del av Kanada. Lönerna äro de högsta. 8-timmarsdagen är regel och det förekommer en lag om ersättning för under arbete skadade arbetare, som saknar motsvarighet annorstädes. Allt vad som behöves bevisas för att fastställa arbetsgivarens ersättningsskyldighet är att arbetaren blivit skadad under arbetet.

Nåväl, hur har nu allt detta uppnåtts? Är det ett resultat av fackföreningar, strejker eller de organiserade arbetarnas förmättna påtryckningar? Ingalunda. Det har uppnåtts emedan i Alberta *jorden alltid konkurrerar om arbetskraften i den fria marknaden*. Ingen vill arbeta för andra för mindre lön eller under mindre fördelaktiga villkor än han arbetar för sig själv. Och i Alberta behöver han icke göra det. Ty här har han alltid jord att falla tillbaka på. Där det finns naturligt

beskattning, reglerar arbetarfrågan sig själv. Eller rättare den försvinner. Ty då finns det icke mer någon arbetarfråga. Arbetarna ha nämligen alltid den utvägen att skaffa sig själva sysselsättning. I provinsen Alberta under jordvärdeavgift vill ingen hålla på mera jord än han kan bruka. Här finns alltså den fria konkurrens under naturliga möjligheter, som håller arbetsvillkoren uppe på normal höjd.

*

När vi sålunda ibland fråga oss — som vi någon gång måste fråga — huru kommer det sig, att det i ett land, så rikligt i stånd att underhålla en ofantligt mycket större befolkning än den nuvarande, skall finnas så många ibland oss, som äro — ofrivilligt och oförtjänt — så ytterst fattiga; — huru kommer det sig att det förekommer en så uppenbar och enorm klyfta mellan oförtjänt rikedom och ofrivillig fattigdom med därmed förenat elände i form av lättja, degeneration, brott, trångboddhet, överansträngning och sjukdomar; — huru kommer det sig att var nionde person i staden New York är officiellt rapporterad såsom mottagare av fattigunderstöd i en eller annan form; — huru kommer det sig att härom dagen i dagbräckningen 100 män stodo uppradade i kö utanför ett sjukhus i New York under förhoppning att någon av dem skulle bli i tillfälle att få sälja ett par liter blod för 25 dollars (för att rädda livet på en patient) — så finna vi svaret i provinsen Albertas ekonomiska system. Detta system är nu framlagt för folket och upplysningen av den allmänna opinionen försiggår ibland, sedan den en gång börjat, mycket hastigt. Själv kan jag erinra mig lyssna till samtal mellan goda, bildade människor, som samvetsgrant försvarade slaveriinstitutionen, nu nästan glömd, i den tron, att de därmed tjänade Gud. Den allmänna meningen hade helt enkelt icke nått fram till den punkt, då slaveriet betraktades som oförsvarligt. Ingen försvarar numera slaveri och den, som spekulerade i mänskliga varelser, skulle betraktas med avsky. I den mån Albertas skattepolitik vinner terräng, i den mån den ekonomiska nödvändigheten tvingar hela kontinentens uppmärksamhet på densamma, kommer den att upplysa oss om jordspekulationens moraliska halt. Det skall då bli klart för oss, att vem helst, som spekulerar i jord, spekulerar i människors liv lika så visst som slavägaren gjorde. Ty den förre spekulerar i själva grunden för mänsklig existens och tillägnar sig också frukterna av andra människors arbete utan vederlag.

A. J. Nock.

Bil. 6.

Vancouver och Göteborg.

En ekonomisk-statistisk jämförelse.

Av Karl Elander.

I Kanada såväl som Förenta Staterna är inkomstskatten i allmänhet förbehållen åt staten, i de sällsynta fall där den alls förekommer. Städernas skatteinkomst utgöres i väsentligaste mån av fastighetsbevilning, drabbande hus och tomt med lika procent.

Vår kommunala fastighetsbevilning är av samma typ, men skiljer sig däri- genom att skatteprocenten är en gång för alla bestämd för hela riket och mycket låg.

Ehuru en sådan bevilning icke har alla de olägenheter, som vidlåda inkomstskatt, kvarstår dock tillräckligt många för att låta den bliva en stark hämsko på framåtskridandet. Den som i spekulationssyfte låter sin tomt ligga obegagnad, slipper undan för en billig penning, medan den som bygger, alltså utför en samhällsgagnelig handling, straffas med dubbla eller flerdubbla skatter, mot om han låte tomten ligga.

Systemet gynnar alltså och uppmuntrar tomtspekulation, men hämmar och förföljer byggnadsverksamhet, över huvud taget industri.

1892 stadfäste British Columbias lagstiftande församling den s. k. Municipal Act, enligt vilken de särskilda samhällena (med ett par undantag, varibland Vancouver) förbjödos att beskatta byggnader och andra jordförbättringar till mer än halva taxeringsvärdet och medgavos att helt och hållet befria dem från skatt. 1896 bestämdes genom Municipal Clauses Act, att Municipal Act av 1892 skulle kunna tillämpas i alla samhällen; att tomt och hus skulle taxeras särskilt, var för sig, i överensstämmelse med det kontanta värde, vartill de skulle upptagas, därest de bleve använda av en solvent gäldenär som betalning för erkänd skuld.

Genom dessa båda lagar möjliggjordes alltså för de städer, som så önskade, att tillämpa Henry Georges idéer i vidaste utsträckning.

Dessa idéer hade redan länge i Vancouver genom föredrag och diskussioner förts fram för allmänheten och redan samma år, den sistnämnda lagen trädde i kraft, beslöto dess stadsfullmäktige att fritaga byggnadernas och de övriga jordförbättringarnes halva taxeringsvärde. Beslutet fattades utan opposition den 16 mars 1896.

Nio år senare eller 1905 väcktes motion om husens skattefrigörande t. o. m. 60 procent. Den blev avslagen, men året därpå framkom den på nytt och då i utsträckt mån: ända till 75 procent av byggnadernas taxeringsvärde begärdes skattefria och nu antogs förslaget med stor majoritet.

De återstående 25 procent befriades från skatt 1910 — med en mycket knapp majoritet, och det troddes, att följande årets omröstning skulle giva utslag i motsatt riktning. Under 1910 stegrades emellertid, tack vare den införda rättvisa skattemetoden, byggnadsverksamheten och hela det ekonomiska livet till den grad, att allt tal om ändring förstummades. Borgmästaren, L. D. Taylor, som 1910 valts med knappaste nöd segrade 1911 med 6,000 röster mot 1,400, varvid är att märka att han första gången icke hade skatterättvisa på sitt program, men däremot hade detta krav som programmets huvudpunkt året därpå.

Förslaget om tomtvärdeavgift som ersättning för skatter godkändes också enhälligt och ingen i Vancouver tvivlar på, att det kommer att ånyo antagas år efter år.

Tab. 1. *Byggnadsverksamheten i Vancouver.*

	Antal byggnads- tillåtelser		Med ett värde av Kronor	
	Samman- lagt	pr månad	Samman- lagt	pr månad
$\frac{1}{1}$ 1902— $\frac{31}{12}$ 1905 = 48 månader	2,773	58	26 milj.	$\frac{1}{2}$ milj.
Byggnadens halva värde skattefritt	—	—	—	—
$\frac{1}{1}$ 1906— $\frac{31}{12}$ 1909 = 48 månader	6,530	136	87 milj.	2 milj.
$\frac{3}{4}$ av byggnadens värde skattefritt	—	—	—	—
$\frac{1}{1}$ 1910— $\frac{31}{10}$ 1911 = 22 månader	4,656	212	106 milj.	5 milj.
Byggnaden helt skattefri	—	—	—	—

Tab. 2. *Byggnadsvärde per invånare i Vancouver.*

1895 (byggnadens <i>hela</i> värde beskattat)	750 kronor.
1900 (» <i>halva</i> » skattefritt)	918 »
1905 (» » » »)	1,065 »
1908 ($\frac{3}{4}$ av byggnadsvärdet »)	1,132 »
1909 ($\frac{3}{4}$ » » »)	1,155 »
1910 (<i>hela</i> byggnaden skattefri)	1,166 »

Vancouvers exempel har följts av alla de förnämsta städerna och byarne i British Columbia, och den dag är icke avlägsen då även *provinsen* övergår till samma system.

Huru har nu denna metod verkat? Redan av det föregående torde hava framgått, att resultaten varit synnerligen gynnsamma.

Klarast träda verkningarna i dagen om man skärskådar byggnadsverksamheten. Denna är, jämte folkökningen, ett av de förnämsta kännetecknen på ett samhälles blomstring.

Tab. 3. Jämförelse mellan byggnadsverksamheten i Göteborg och Vancouver.

	Antal byggnadstillåtelser		Folkmängdstillväxt c:a		Byggnadstillåtelsema utgjorde % av folkökningen	
	Göteborg	Vancouver	Göteborg	Vancouver	Göteborg	Vancouver
1906	162	1,006	3,000	7,000	5	14
1907	136	1,773	3,600	8,000	4	22
1908	204	1,697	1,900	6,500	11	26
1909	125	2,054	1,500	12,400	8	16
1910	115	2,260	3,900	14,800	3	15

Tab. 4. Jämförelse mellan hus- och folkmängdsförhållandena i Göteborg och Vancouver.

	Folkmängd		Antal hus		Antal invånare per hus	
	Göteborg	Vancouver	Göteborg	Vancouver	Göteborg	Vancouver
³¹ / ₁₂ 1905	140,000	45,000	7,250	2,773	19	16
» 1909	164,000	79,000	7,855	9,303	20.8	8.5
» 1910	168,000	94,000	7,970	11,563	21	8

Dessa tabeller (1—3) visa hur oerhört underlägset Göteborg är i avseende på byggnadsverksamhet. Och de visa även, att detta icke enbart kan förklaras ur den omständigheten, att Göteborg är flera hundra år gammalt och tillvuxit procentvis ganska obetydligt under de senaste åren. Varvid för övrigt icke får glömmas att själva den svaga tillväxten är ett svaghetstecken.

Men vi finna (tab. 4) att Vancouver icke blott i förhållande till folkmängdstillväxten, således oberoende av sitt försteg i detta avseende, bygger fler hus än Göteborg, utan det har i denna stund i trots av sitt lägre invånareantal nära 50 procent flera hus absolut taget.

Då man vet, att trångboddhet är ett av storstädernas värsta lyten och kanske den vanligaste anledningen till lungсотens uppkomst och utbredning, behöver jag knappast framhålla, hur ödesdiger Göteborgs efterblivenhet i detta avseende är.

Och medan Göteborgs förhållanden visa en fortgående försämring, har Vancouver, som likväl redan vid periodens början var ofantligt överlägset, förbättrats med 100 procent i *trots av* den enorma tillväxt, det haft att glädja sig åt.

8 personer på varje hus motsvara väl högst 2 familjer. Låt oss ett ögonblick tänka oss, att i varje hus i Göteborg bodde blott 2 familjer. Vilken annan tillgång på luft och sol, på lekplatser för barnen, vilken helt annan otvungenhet i hela det dagliga livet!

Redan av dessa siffror se vi, hur mycket bättre bostadsförhållanden särskilt arbetarne måste ha i Vancouver mot i Göteborg.

Men härtill kommer, att enligt gjorda undersökningar icke mindre än 75 procent av dem voro ägare till sina hem. Jämför härmed att i Göteborg blott 4 procent kunde berömma sig härav.

Dröj ett ögonblick vid den tanken att 75 procent av Göteborgs arbetare skulle bo i sina egna hus. Vilken outtömlig fond av folkhälsa, vilken summa av trevnad, av lycka, vilken trygghet i deras tillvaro och vilken trygghet för hela industrien.

Att detta här i fjärran hägrade önskemål kunnat förverkligas i Vancouver, av vars invånare icke femtedelen hade satt sin fot där för tio år sedan, och detta utan egnahemskommittéer och länefondsallmosor, det visar kanske bättre än något annat, i huru hög grad ett rättvist skattesystem ger god ekonomi även åt småfolket.

En ofta uttalad farhåga är, att tomtvärdeavgiften skulle bli orimligt betungande för husägare och rent av vålla deras ruin. Vancouvers arbetare ha bevisat motsatsen. De skulle sannerligen ej skyndat sig att bli husägare, om de riskerat att bli ruinerade.

I själva verket är tomtvärdeavgift ingalunda en börda utan en lättnad för husägare. Och t. o. m. för tomtägare medför den under själva övergångstiden god vinst, därest den införes steg för steg. Långt ifrån att vålla sänkning av tomtvärdena åstadkommer den tvärtom dessas stigning (tab. 5).

Tab. 5. *De taxerade tomtvärdena i Vancouver.*

	Sammanlagt Kronor	Per invånare Kronor
$\frac{1}{1}$ 1895	51 milj.	3,000
» 1900	48 »	2,000
» 1905	62 »	1,600
» 1908	156 »	2,600
» 1909	181 »	2,700
» 1910	288 »	3,200
» 1911	370 »	3,900

Taxeringsvärdet är, som vi erinra oss, lika med det aktuella saluvärdet.

Så snart allmänheten hunnit vänja sig vid den nya lagen ökades efterfrågan och därmed saluvärdet på tomter.

Tab. 6. Skatteförhållanden i Vancouver.

	Tomtvärde- avgift utgick i % av det taxerade värdet å tomter	Skatt utgick i % av det taxerade värdet å huset	Skatte- inkomst i runda tal Dollars
1895	1.6	1.6	324,000
1896—1899	1.6	0.8	300,000 årl.
1901	1.6	0.8	323,000
1905	1.8	0.9	475,000
1906	2.0	0.5	670,000
1907	2.0	0.5	980,000
1908	2.0	0.5	1,000,000
1909	2.0	0.5	1,250,000
1910	2.0	0	1,500,000

I själva verket stego tomtvärdena, så mycket, att reformen kunde genomföras och husen göras skattefria utan nämnvärd höjning av den redan förut å tomten vilande avgiftsprocenten och likväl giva stadskassan tillräckliga inkomster.

Vi se av tabell 6, att vid reformens begynnelse totalinkomsten sjönk med blott $7\frac{1}{2}$ procent, oaktat byggnaderna till hälften blevo skattefria, medan alla övriga förhållanden blevo oförändrade. Och redan 1901 räckte tomtvärdestegringen till att ersätta hela den skatt, som blev efterskänkt för halva byggningen. Från 1906 har avgiften bibehållits oförändrad vid 2 procent, medan skatten först sänktes till $\frac{1}{2}$ och 1910 alldeles borttogs. Likväl ha inkomsterna stigit år från år, 1910 med $\frac{1}{4}$ miljon dollars.

Av tabell 7 se vi, hur sammanlagda fastighetsvärdet stigit i ännu högre grad än tomtvärdena, och detta jämväl i förhållande till invånareantalet. Särskilt påfallande blir förhållandet, om vi jämföra Göteborg. Per invånare räknat äro Göteborgs fastigheter 1909 värda blott $\frac{5}{8}$ och 1910 $\frac{1}{2}$ av Vancouvers.

Att orättvisa skatters undanröjande och ersättande med tomtvärdeavgift är ägnat att höja tomtvärdena och sålunda innebär en fördel även för tomtägarna kan ytterligare bestyrkas med ett citat ur en reklambroschyr från en stor fastighetsmäklare i Vancouver. Han säger däri: »Vancouvers huvudsakliga inkomstkälla är jordvärdeavgifter. Detta gör Vancouver till en stad av fria hem och av i stor utsträckning fri industri. Denna skattebestämmelse har framgångsrikt tillämpats i Vancouver mer än ett år och har kraftigt uppmuntrat byggnadsverksamheten. Tomtägarna föranledas därav att göra dem inkomstbringande. På grund härav uppnådde Vancouver 4:de platsen bland Kanadas städer i fråga om byggnadsverksamhet 1910.»

Sedan jag nu visat de fördelaktiga följderna för Vancouver av att införa rättvisa beskattningsförhållanden, inställer sig likväl kanske den invändningen:

Tab. 7. Fastighetsvärdena i Vancouver och Göteborg.

	Fastigheternas sammanlagda taxeringsvärde i kronor		Fastighetsvärde per invånare	
	Vancouver	Göteborg	Vancouver	Göteborg
1/1 1909	273 milj. (66,500 inv.)	404 milj. (162,000 inv.)	4,000	2,500
1/1 1910	400 milj. (79,000 inv.)	410 milj. (164,000 inv.)	5,000	2,600
1/1 1911	512 milj. (94,000 inv.)		5,450	

»Må vara, att detta kan vara bra för Vancouver, men det är inte sagt, att det därför passar Göteborg. Vi ha ju helt andra förhållanden. En sådan där nybyggerstad får naturligtvis icke ha så särdeles stora fordringar på livet, utan där få de nöja sig med lite grand hur som helst och vara glada ändå. Gator och kloaker få de undvara ungefär som på Långedrag och skolor och andra civilisatoriska anstalter få de vara tacksamma, om de ha i den mest primitiva form. Och då är det kanske icke så underligt, att tomtvärdeavgifter räcka till att fylla behov, som äro så små. Men med sådana förhållanden skulle vi aldrig nöja oss i Göteborg.»

Jag får erkänna, att fastän jag länge ivrat för våra orättvisa skatters avskaffande och ersättande med tomtvärdeavgifter, jag likväl själv i mitt stilla sinne gjorde denna invändning.

Vissierligen är den lätt att bemöta därmed, att Göteborgs större ålder ovillkorligen måste utgöra en stor fördel och ingalunda en nackdel. Göteborg har ju tack vare denna omständighet en oerhörd summa värden till skänks, betalade av föregående generationer, men ännu fullt användbara i många år framåt. Just gator och kloaker äro i betydande utsträckning byggda och betalda av våra föregångare och sammalunda med en hel mängd andra inrättningar.

Visa sig nu rättvisa skatter både räcka till och skapa allmänt välstånd i nybyggerstaden, som nyss startade med två tomma händer, så skola de naturligtvis verka ännu mycket fördelaktigare i en stad, som haft lyckan ärva stora rikedomar; vars inbyggare således få stiga fram till ett dukat bord.

Hur logiskt riktigt detta resonemang än är, så står det likväl klart för mig, att tvivlaren, som årligen i plånboken känt den bittra svedan från debetsedeln, framför den solklaraste logik skulle föredraga exakta fakta.

Jag har därför gjort mig den mödan att skaffa mig kännedom om de båda städernas budgeter och andra förhållanden och kan därför verkligen visa några fakta, som torde befinnas fullt belysande och bevisande.

Vi se (tab. 8) att invändningen, att nybyggerstaden har mindre utgifter,

faller platt till marken. Tvärtom är dess utgiftssumma icke blott relativt, utan rent av absolut vida större än Göteborgs.

Detta sakförhållande får sin förklaring däri att Vancouver icke alls nöjer sig med att ha sådana slags gatu- och kloakförhållanden som Långedrag. Icke mindre än 8 miljoner har därför givits ut 1910. I Göteborg var motsvarande siffra blott 1 miljon.

Tab. 8. Siffror angivande diverse utvecklingsförhållanden i Göteborg och Vancouver.

	Göteborg	Vancouver	
Invånare ¹ , 1911	168,000	94,000	
1911			
Spårvägslinjer	11	18	} Vancouver absolut överlägset.
Hotell	24	48	
Teatrar	3	9	
Bankaffärer	15	17	
Bank-kontor	26	52	
1910			
Summa byggnader	c:a 8,000	c:a 11,500	}
Arbetare i stadens tjänst	c:a 2,000	c:a 3,000	
Utgifter för gator och kloaker	c:a 1 milj.	c:a 8 milj.	
Km. makadamgator	98	192	
1910			
Km. kloaker	180	179	} Vancouver relativt överlägset.
Km. stensatta gator	37	28	
Telefonapparater	12,250	11,000	
Utgifter för skolväsen	2 milj.	1 1/2 milj.	
1910			
Antal folkskolebarn	19,000	10,000	} Proportionsvis lika många i båda städerna.

I Vancouver är det en synnerligen sund ekonomi att anlägga och förbättra gator, ty därigenom stiga tomtvärdena och följaktligen även stadens inkomster. De miljoner, vi i Göteborg lagt ned i gator o. d. ha visserligen också höjt tomtvärdena, men då stadens inkomster icke i någon väsentlig grad äro baserade på dessa, hava värdestegringarna tillfallit tomtägarna, medan de övriga invånarna haft nöjet få först betala gatuanläggningarna å debetsedeln och sedan vidkännas motsvarande höjning å hyran, alltså betala förmånen två gånger.

Tab. 9. *Utgifter och inkomster i Göteborg och Vancouver 1910.*

	Göteborg	Vancouver
Summa <i>utbetalningar</i> (avskrivningar oräknade) Kr.	14,807,265	18,487,726
<i>Inkomster:</i> (avskrivningar oräknade)		
Behållning från 1909.....	11,008,278	4,717,518
Lån upptagna 1910	2,535,741	9,365,628
Inkomst av affärsföretag	1,725,689	1,206,168
Diverse inkomster	1,943,481	567,523
» avgifter	3,392,804	1,224,669
Tomtvärdeavgifter	538,711	5,830,286
Skatter.....	5,494,535	21,579
S:a inkomster:	26,639,239	22,933,371

Kasta vi nu en blick på inkomstkolumnerna (tab. 9), så bör jag nämna att i behållningarna från 1909 ingår icke blott den kontanta kassabehållningen, vilket vore det riktiga, utan jämväl annan kapitalbehållning. Det var mig icke möjligt att erhålla andra siffror än dessa, som således icke innebära någon egentlig upplysning.

Vi finna att Vancouver lånat ungefär det belopp som nedlagts på gatu-förbättringarna. Lånet blir därför ej en tung börda för de skattedragande utan amorteras automatiskt genom de därigenom framkallade tomtvärdesteoringarna.

Annorlunda är förhållandet med Göteborgs län, vilket framtvingits av vårt ödesdigra tomtjobberi.

Nästa post: inkomst av affärsföretag, är rätt intressant. Göteborg når här upp till 1 ³/₄ miljon, medan Vancouver har 1.2. Det märkliga är att medan Göteborgs intäkter härröra från vattenledning, spårväg, elektricitet, gas, slakthus, sjukhus och badhus, Vancouver invinner denna summa, vilken förhållandevis icke är underlägsen Göteborgs, från ett enda affärsföretag, nämligen vattenledningen, var- emot allt det övriga är överlåtet åt den enskilda företagsamheten. Vancouvers dryga vattenledningsavgifter kunna likväl ingalunda betecknas som en osund politik, då de icke särdeles överstiga stadens utgifter för vattnet.

Vi äro i Göteborg mycket stolta över att vår stad allt ifrån början lämnat allt hushållsvatten gratis och tro att de respektive hushållena också slippa betala det. Intet misstag kan vara större eller bittrare. Gratisvattnet är icke en skänk åt invånarne, utan åt de fastighetsägare, som förefunnos vid detta besluts genomdrivande. Dessa blevo därigenom i tillfälle att hyra ut lägenheter med fritt vatten, och den som tror, att de underlåta att taga betalt för vattnet, när hyran bestämmes, han har icke mycken kännedom om det ekonomiska livets lagar. Tag bort vattnet ur ^{ett} vartannat hus här i staden eller lägg skatt på det i vartannat hus, så skall man snart se, hur hyran sjunker i dessa hus eller stiger i de övriga.

Det sorglustiga är att denna present åt fastighetsägarna på fullt allvar framhållits som ett utslag av ädel filantropi och ömhet mot de *fattiga*.

De båda följande posterna bjuda intet annat av intresse, än att de giva Göteborg en ytterligare avsevärd ekonomisk fördel över Vancouver.

Gå vi till den nästa ändrar sig förhållandet däremot.

Mången har kanske levat i den föreställningen, att tomtvärdeavgift är ett nymodigt amerikanskt påfund utan någon slags motsvarighet hos oss. Så är dock icke fallet. Vi ha sedan gammalt en tomtvärdeavgift, ehuru i en förkrympt form. Den döljer sig i vår fastighetsbevilning, som utgår i en viss procent av hela fastigheten och således träffar husets värde lika hårt som tomtens. Den är snarlik den skatteform, som var Vancouvers inkomstkälla före 1896, ehuru procenten hos oss är betydligt lägre.

Vi ha icke en särskild taxering av tomterna, varför den del av den sammanlagda fastighetsbevilningen, som jag upptagit såsom tomtvärdeavgift, är ungefärlig och sannolikt för låg. Jag har gått ut från att sammanlagda tomtvärdet är hälften av sammanlagda fastighetsvärdet d. v. s. att alla byggnader tillsammans äro värda lika mycket som de tomter, varpå de stå, plus de tomter som icke äro bebyggda. Efter denna beräkning har Göteborg en tomtvärdeavgiftsinkomst på $\frac{1}{2}$ miljon. Vancouver har nära 6 miljoner eller lika mycket, som Göteborg har av skatter och tomtvärdeavgifter sammanlagda.

Av det sagda framgår, att tomtvärdeavgift i Vancouver räcker till att ersätta kommunalskatten, att den summa som därmedelst inflyter är stor nog att täcka hela det skattebehov, som förefinnes i Göteborg, och att det alltså för den sistnämnda staden vore fullkomligt tänkbart att ersätta den kommunala inkomstskatten med tomtvärdeavgift, utan att behöva sätta sig på indragningsstat. Att observera är nämligen, att Göteborgs areal 1910 var mer än dubbelt så stor som Vancouvers och invånareantalet 50 procent större med andra ord att förutsättningar för långt högre tomtvärdeavgiftsinkomster voro för handen.

Bilaga 7.

**Förslag till ändrad lydelse av nedannämnda §§ i Kungl.
förordningen om kommunalstyrelse i stad
den 21 mars 1862.**

Av Nils af Ekenstam.

§ 5. Mom. 1. Vad staden samfält — — — sägs.

Mom. 2. Den egendom, som särskilt — — — äro.

Mom. 3. Till täckande av kommunens utgifter för stadens gemensamma gagn eller för särskilda dess behov, ävensom för fondbildning till framtida åtgärder i här omnämnda syften, äger kommunen besluta att intill visst belopp jämligt § 57 givna bestämmelser, av fast egendom inom kommunen upptaga årliga avgifter å sådana fastigheters sociala grundvärden.

Mom. 4. Till bestridande av samma utgifter, i den mån dessa icke täckas av de i mom. 1 och 3 av denna § nämnda inkomster, äro, efter därom i laga ordning fattat beslut, kommunens medlemmar underkastade beskattning i enlighet med de grunder, som i denna förordning bestämmas.

§ 18. Mom. 1. För varje fråga — — — biträder.

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster efter röstvärdet, då beslut avser:

f. avskaffande av införd grundvärdeavgift eller nedsättning i det belopp, varmed sådan avgift utgår.

Mom. 3. Beslut om beviljande av anslag skall tillika innefatta, huruvida anslaget skall täckas av inflytande eller fonderade grundvärdeavgifter eller utgå av eljest tillgängliga medel eller erforderligt belopp uttaxeras eller upplåning därav ske.

§ 41. För varje fråga — — — en röst.

Till beslut i de uti § 18 mom. 2 a. b. c. d. och f. angivna fall erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster.

I övriga frågor — — — stadsfullmäktige.

§ 57. Mom. 1. Grundvärdeavgift, som jämlikt § 5 mom. 3 beslutes, skall utgöras av ägare till där omförmäld fast egendom, som icke är fritagen från fastighetsbeviljning. Avtal om avgiftens utgörande av annan vare utan verkan. Avgiften får uppgå till högst tre för hundra om året av respektive fastigheters sociala grundvärde efter senast fastställda taxeringslängd, som före avgiftsbeloppets fixering skall föreligga för ändamålet särskilt upprättad enligt de grunder, som av Kungl. Maj:t bestämmas. Ägare av fastighet, för vilken grundvärdeavgift skall utgöras, vare befriad från erläggande av andra för samma fastighet för år utgående bidrag till kommunens utgifter, i den mån dessa bidrag och grundvärdeavgiften tillhoppa för året i fråga skulle överstiga det i denna § stadgade maximibelopp för grundvärdeavgift.

Mom. 2. Till de utgifter som enligt § 5 mom. 4 böra uttaxeras, är medlem av stadskommun i allmänhet skyldig att lämna bidrag i förhållande till sin inkomst — — — påföras.

Mom. 3. Enahanda skyldighet att till kommunens utgifter bidraga, som ovan är stadgat, åligger jämväl bolag.

Mom. 4. Personliga tjänstbarheter — — — utgöras.

§ 58. Där i lag eller allmän författning stadgat är, att viss utskyld skall utgå efter annan än de i nästföregående § mom. 1 och 2 bestämda allmänna grunder, eller att vissa — — — medgiver.

§ 64. Debiterings- eller uppbördslängden skall upptaga: varje skattskyldigs tillnamn och bostad; det sociala grundvärdet å fast egendom, taxeringsvärdet å samma egendom, särskilt för jordbruksfastighet — — — avkortningar.

§ 74. För att vinna bindande kraft skola stadsfullmäktiges ävensom allmänna rådstugans beslut underställas Kungl. Maj:ts nädiga prövning och fastställelse, då de avgå:

c. avskaffande av införd grundvärdeavgift eller nedsättning av det belopp, varmed sådan avgift utgår.

Kungl. Maj:ts — — — överlämna.